

(2)

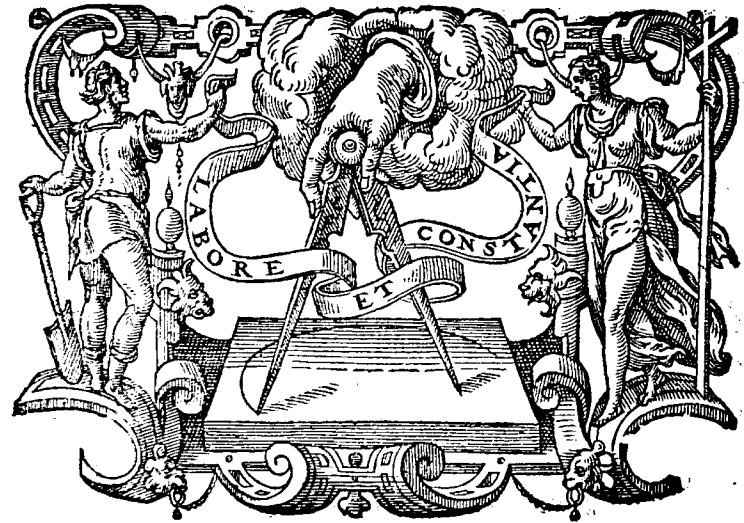
IUSTI LIPSI
AD LIBROS
POLITICORVM
BREVES NOTÆ

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciscum Raphelengium.
cl. lo. LXXXIX.

(2)

IUSTI LIPSI
AD LIBROS
POLITICORVM
BREVES NOTÆ

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciscum Raphelengium.
clo. lo. LXXXIX.

IUSTI LIPSI

AD I. LIB.

POLITICORVM

NOTÆ

HAS mihi visum addere, Lector, ut dictis meis alienisque interpretis sim, & transferam te alibi hærentem. Præcipuus ille finis. quòd si lætum interdum, aliquid aut floridum interueniet; exemplum tibi erit, quî nostra hæc augeas & illustres. Quid enim aliud ista, quam velut tabulæ quædam dispositæ, & **L O C I C O M M V N E S** sunt, ad quos commodè referas lecta tibi in hoc argumento aut legenda? Vide, & imitare.

POLITICORVM LIBRI.] *Ita inscripsi, nec perperam. Nam et si propriè de Principatu agimus, & eius instructivo mihi scopus: tamen & librorum prior pars velut commune περὶ διον ad quamque Remp. est: & passim præcepta ad omnem Civilem vitam.*

IN CAP. I.

Veterum monitis, imò & verbis.] *Ita fecimus. Lapides & ligna ab aliis accipio: edificij tamen extru-*

lib. 1. cap. 1.

lib. 1. cap. 1.

lib. 1. cap. 1.

De titulo librorum.

PAG. I. Formæ scriptio- nis.

exstruatio & forma, tota nostra. Architectus ego sum, sed materiem variè vndique conduxì. Nec aranearum sanè textus ideò melior, quia ex se filagignunt: nec noster vilior, quia ex alienis libamus, vt apes.

Duos Rectores, Prudentiã & Virtutem.]

Fulcra bi-na Reip. Siue duo etiam fulcra: sine quibus laudabilis & firma Respublica nulla vnquam fuit, nulla erit. Tetigerunt vtrumque, alij: sed si neminem distinctè aut plenè præceptis id amplexum dixerim, libera magis vox erit quàm superba.

IN CAP. II.

PAG. 3. RECTVS de deo sensus, in deum cultus.]

Pietatis duo membra. Ita Pietatem definimus. & hæc duo sanè præcipua eius munera siue partes, Nosse supremum illud numen, & Venerari. Lactantius: Omnis sapientia hominis in hoc vno est, vt Deum cognoscat & colat. A Sensu tamen veniendum est ad cultum. Idem: Sapientia præcedit, Religio sequitur: quia prius est Deum scire, consequens colere.

Lib. III. Infit. cap. xxx. Lib. IV. cap. IV.

PAG. 4. Ita appello Summum illud.] Heu miseriam!

Dei proprium nomen ignoramus. adeò à cognitione Summi illius remoti sumus, vt ignoremus & nomen. Ipse increpat: Cur quæris nomen meum, quod est Mirabile? Et Damascenus: τὸ θεῖον ἀκατάληπτον πάντως, & ἀνόητοι ἐσὶ: Comprehédi omnino Diuinum illud non potest, neq. nominari. Et si nos tamen nomina ab antiquo habemus, & quod miremur, pleraque gentes quadrilittera. Sed cum eodem Damasceno sentio, nullum nomen aptius Deo tribui, τῷ ὄντος. Causa. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβῶν ἔχει τὸ εἶναι, ὅλον τι πέλα-

Lib. Iudicium, cap. XIII. De Fide, cap. XIII.

Quod ci couenientissimum

γος ἐστίας

ἡρώδης ἀπειρον καὶ ἀόριστον. Vniuersum enim illud esse complectens in se ipse habet, quasi mare quoddam infinitum & immensum. Pulcherrimè Hermes: Ἐστὶν αὐτὸς & τὰ ὄντα, καὶ τὰ μὴ ὄντα. Ipse est, & quæ sunt, & quæ non sunt. Quo sensu? addit. τὰ μὲν γὰρ ὄντα ἐφ' ἑαυτῶν, τὰ δὲ μὴ ὄντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ: Nam & quæ sunt, aperuit; & quæ non sunt, habet in se ipse. Ille scilicet est (Ægyptiorum templis ritè inscriptum) τὸ γερωνός, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον: quod fuit, quod est, quod erit. ille, vt Apostolus ait, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Hæc talia nec impiè nec inscitè dici possint: sed quanto augustior & deo dignior illa confessio? Ἀνεκλάλητος, ἀρρητος, σιωπῆ φωνέμενος: ineffabilis, non dicendus, silentio exprimendus.

Parmandr. cap. V.

Ad Rom. XI.

Hermes Parm. cap. I.

Parmandr. cap. V.

Mentem solutam quamdam.] Mentem,

sed mente subtiliorem. Hermes ille verè Ter maximus in his diuinis: Ὑλης μὲν τὸ λεπτομερές ἐστιν, ἀήρ. ἀέρος δὲ, ψυχῆ. ψυχῆς δὲ, νῆς. νῆς δὲ, ὁ θεός. Materiã subtilior, aër. aère, anima. animã, mens. mente, ipse deus.

Deus est, qui est, & quod est.

Demissio animi hic tuta.

Deus mète purior.

Præditam motu sempiterno.] Rectè accipe:

pro vitã & actione sempiternã. Aristoteles explicabit: ὅτι δὲ ἐέργεια, ἀθανασία. τὸ δὲ ἐστὶ ζωὴ ἀθάνατος, ὡς ἐν ἀνάγκη τῷ θεῷ κίνησιν ἀθάνατον ὑπάρχειν. Dei actio, immortalitas. hoc autem est perpetua vita: vt necessum sit Diuinitati motum perpetuum inesse. Nam de alio motu, sanè falsum. Ille omnia mouet, immobilis: omnia quæ it inconcussus. Hermes: πᾶν δὲ τὸ κινέμενον ἐκ ἐν κινεμένῳ κινεῖται, ἀλλ' ἐν ἐστῶν. καὶ τὸ κινεῖν δὲ ἐστῆκεν: Omne motum non in moto mouetur, sed in quiescente. & id quod mouet, quiescit.

II. De Cales, cap. III.

Parmandr. cap. II.

Quo sensu, deus in motu?

Viuat perpetuo.

Mouet, nõ mouetur.

Pauci de deo dicentia:

De deo etiam vera dicere, periculosum.]

Qui enim scis, an dicas vera? Circumcludis infinitum & eternum illud, tu pusille tu mortalis. Atque hoc sensu, istud verum. Alias, non nego quin de deo liberè & verè dicamus, quae de se ipse, id est, quae in sacris mysticisque libris referantur.

Nec nisi in Sacris tradita.

Qui melius scitur, nesciendo.]

Hoc quoque, pari cautione & sensu. Curiosos tantum excludimus: quoniam, ut ait Basilus, ψυχῆ νόσημα ἐστὶ τὸ κακῶς ἐπεείσθαι. Ἰπτεῖν περὶ θεῶν: Animi morbus est, malè & superflue de deo quaerere. Quid autem quaeramus? Caeli aut sideris vnius naturam plenè nondum cepimus: & volumus caeli siderumque auctorem? Vari, vari! Poëtam audiamus:

Vitium animi, in illum inquirere

Et inquisitione cauta.

Ὄσον νόμιζε, καὶ σίβη, ἴπτεῖ δὲ μή. πλεῖον γὰρ ἔδεν ἄλλο τὲ ἴπτεῖν ἔχει.

Philotas.

Deum esse crede, & colito, sed non quaerito.

Nam nil habebis aliud hîc, quàm quaerere.

Sed & Bias olim monuit: περὶ θεῶν λέγει, ὡς εἰσὶ: De diis hoc tantum dic, esse. Pius noster scriptor magis

Laert. in eius vitâ.

piè: Deus religione intellegendus est, pietate profiendus est, sensu verò perfequendus non est, sed adorandus.

Hilar. De Trinit.

Venerare, non rimare.

Effectus tamen eius.]

Omnino dei opera & effectus noscenda, si vis ipsum. Νᾶς ὁρᾶται ἐν τῷ νοεῖν, ὁ θεὸς ἐν τῷ ποιεῖν, ait Hermes. Ut solem deficientem non directò, sed in aquis intuemur: sic deum in operibus.

Cap. XI.

Deus in effectis, & ab iis, noscendus.

Affectus (si ita appellare fas.)

Merito dubito, imò non dubito. Nam reuera affectiones nulle in perfectâ

De Fide.

fectâ illâ simplicique naturâ, sed pura res ipsa. Damascenus: ποιότης τὸ θεῖον ἐλαύθερον: Qualitatis Deus expers. Itaque propriè non ille Sapiens, Bonus, Iustus: sed Sapientia, Bonitas, Iustitia. Hilarus: Quidquid in deo est, deus est: totum quod in eò est, vnum est. Et Augustinus: Quidquid ibi intellegi potest, substantia est. Nec Plato ignoravit: αὐτὰ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλόν, αὐτὸ ἕκαστον, ὅ ἐστι τὸ ὄν: Ipsum aequale, ipsum pulchrum, ipsum singulum, quod est id quod est.

Affectus nulli in Deo.

Totus Substantia est.

In Phaedro.

Interest animis & mediis cogitationibus

PAG. 5.

interuenit.] Alè hoc imprimite mortales, vix peccatis. Epictetus plane diuinitus: Όταν κλείσητε τὰς θυλάκας, καὶ σκότος ἐνδον ποιήσητε, μὴ μνησθε μὴδέποτε λέγειν, ὅτι μοι εἴς ἐ. & γὰρ εἴς ἐ. ἀλλ' ὁ θεὸς ἐνδον ἐστὶ, καὶ ὁ ὑμῶν τερος δαίμων ἐστὶ. καὶ τίς τὰς χεῖρας φωτός, εἰς τὸ βλέπειν τί ποιεῖτε. Cum ianuas adduxeritis, & tenebras intus feceritis, ne vquam in mentem veniat dicere, quòd soli estis. non enim estis. sed Deus intus est, & Genius vester intus est. Quis autem vsus iis luminis, vt videant quae agatis?

In Dissertat. ab Arriano digressis, lib. I. cap. XIV.

In tenebris Deus.

IN CAP. III.

OMNIA prospera colentibus deos, aduersa spernentibus.] Serio cogitare debet Princeps. Religio neglecta aut prolapsa, traxit semper remp. secum, & trahet. Vates ille haud vanus.

PAG. 7.

Cum Religione Resp. Aoret, aut cadit.

Di multa neglecti dederunt

Hesperiae mala luctuosa.

Horat.

Lib. v. In sit. cap. VIII.

Et Lactantius adserit, Ideo mala omnia rebus humanis cottidie ingrauescere, quia Deus mundi huius effector

effector & gubernator derelictus est: quia susceptæ sunt, contra quam fas est, impiæ religiones.

In quam naturæ vitio nos proni.] *Adeò verum est, ut in alia vitia duci videamur, in hoc rari.* Plutarchus haud iniuriâ deplorat τὴν ἀνθρώπινην ἀδείραν, ὅτι ἐκπερομένην, ὅπως μὲν εἰς δεῖσι δαιμονίαν καὶ τύφος, ὅπως δὲ εἰς ὀλιγωρίαν ἤδη θείων καὶ περὶ φρόνησιν : humanam infirmitatem, metam terminumque non habentem, nec sui potentem: sed efferentem se, modò in superstitionem & vanitatem, modò in neglectum rerum diuinarum & contemptum. *Atqui, ut idem addit, ἢ δὲ ἐυλάβεια, καὶ τὸ μὲν δὲ ἀγαν, ἀείρων :* Religio, & ut nihil nimis, optimum. *Si tamen peccandum est, fateor tutius meliusque peccari in hanc Superstitionis, quam illam Impietatis partem.* Νόσος δὲ μεγάλη ψυχῆς, ἀθείότης, ἐπιβῆ δόξα εἰς πάντα τὰ κενὰ ἐπακολούθει, καὶ ἀγαθὸν ἐδῶν: Magnus, magnus animi morbus est, Impietas: quoniam illum opinio & inclinatio ad omnia mala sequitur, boni autem nihil. *Et sanè eâ stante, nunquam Resp. stabit.*

Superstitioni nos naturâ:

Aut impij.

In mediocritate vitus.

Pessima Impietas.

Pernities Rerum publicarû.

Superstitionio efficax ad regendum.

Vsurparit hoc sine multi.

Nulla res multitudinem efficacius regit, quam superstitio.] *Multitudinem dico, non hanc togatam tantum aut muliebrem, sed etiam illam accinctam & militarem. quæ, ut idem Curtius ait, alioqui impotens, seua, mutabilis, vbi vanâ religione capta est, melius vatibus quam ducibus suis paret. Itaque vti vel abusi hac sepe viri Principes. ut P. ille Scipio, qui Iouem in Capitolio consulebat: Q. Sertorius, qui ceruam circumducebat: C. Marius, qui Syram quamdam fatidicam, Martham: P. Sylla, qui in præliis præferre & ostenta-*

In Camillo.

Hermes, cap. XII.

Lib. IV.

& ostentare solitus sigillum Apollinis. & exempla plura. Sed illud Caroli VII. Gallorum regis eximium: cuius res accisas valdè reparauit hoc commentum. *Virguncula fuit Iohanna Lotharinga, (à deone instincta, an humana aliquâ fraude subornata?) quæ palàm ad Regem venit, & mirâ constantiâ asseruit diuinitus se missam, pellendis è Gallia Anglis. Res relata ad consilium: suasa, dissuasa. Regi admittere visum, & prudenter. Eius sanè operâ, imò & ductu (nam arma gerebat, & viris præibat) Aurelianum arctâ obsidione liberatum, & pleraque alia fortiter ac feliciter gesta. Ad extremum tamen vacillauit vaticiniij fides, cum Iohanna capta ab Anglis & Rhotomagus ducta, igne exusta est vt præstigiatrix.*

Virginis Gallicanæ enthusiasmus, siue dolus.

At tu fuge.] *Ab omnibus Superstitio arcenda, à Principe maxime. quem altus scilicet erectis que animus decet: at Superstitio & aniles per sua funicula, vt cum poetâ dicam,*

PAG. 7. Principem dedecet Superstitio.

—faciunt animos humiles formidine diuûm, Depressosque premunt ad terram. *Et sanè vilium ferè aut barbarorum est Superstitio. Plutarchus: Εὐέλωτον εἰς δεῖσι δαιμονίαν φύσιν τὸ βαρβαρικόν: Inclinant naturâ ad superstitionem barbari. Quod idem censebis de femineis imbecillisque naturis.*

Barbari ad cam proni: Aut femina ac pueri.

Deos à superstitio solo timeri.] *Intellege, seruiliter timeri. Nam duo vitij huius propria, Nimijs timor, Nimijs cultus. Seneca: Superstitio, error infanus est. amandos timet, quos colit, violat.*

PAG. 8. Timore comes & angor.

Religentem oportet esse, religiosum nefas.] *Mens prisco hinc versui, religionem cum modo habendam,*

Intellectus sanus in versu veteri.

Modesta religio Principi conuenit.

bendam, vt omnia bona: quae talia esse desinunt, si ille ab- sic. Nam Religiosum prisci dicebant in vitio, & cum copia quaedam immodica, vt Mulierosum, Vinosum. Si autem alicui modus hic seruandus, certè Principi: imò omnibus, qui in Rep. versantur. Nicephorus Gregoras haud in- scitè: τῷ γὰρ μόνῃ προσέχοντι τὸν νῦν τῆς θεῆς θεωρίας, ὅρασι καὶ σπηλαιῶσι ἐνδιαφίβειν προσήκει. ὅστις δὲ μὴ τὴν ἀρετῆς καὶ πολυπλοκῶν ἠσκησεν ἡθὸς, καὶ πείρα ἔχει πραγμάτων παντοίων, ἕως λαθὼν ὁδηγῆν ἐς τὰ βέλτερά καὶ σωτήρια κράτιστος: Nam qui in vnâ Dei contemplatione mentem defigit, huic tali montes & speluncæ conueniunt. at qui vnâ cum virtute ciuiles etiam mores coniunxit, & notitiam sibi parauit rerum variarum, ille ve- rò populum ad optima & saluberrima ducere ido- neus est.

Hist. III.

Optimus animus, pulcherrimus cultus.]

Religio in vitâ & fa- ctis.

Breuitè hoc ipsum & acutè Lactantius: Religiosissi- mus est cultus, imitari. Etiam Hermes Ægyptius: Θρησκεία τῷ θεῷ μία ἐστὶ, μὴ εἶναι κακόν: Vnicus (certè præci- pius) dei cultus est, non esse malum. Possẽm hic quæ- dam appositè & verè: sed Megarensis ille Sapiens mi- hi inlclamat, περὶ τέτων ἐν ἐν ὁδῷ.

Lib. v. In- stit. cap. x.

Moyfen illum Ægyptium.] Historiola, quam aspxi, amœna & hodie utilis est. Tu si libet, ab aucto- re eam pete.

IN CAP. IV.

PAG. 9. Fatum, Iouis verbu.

ET vocem Fata sequuntur.] Hac mente ve- teres Fata voluerunt Ioui præsto esse cum stilo & tabulis, ad inscribenda eius dicta. Latinus Pacatus: An vt illi

In Paneg. ad Theod.

vt illi maiestatis tuæ participi Deo feruntur assistere Fata cum tabulis: sic tibi aliqua vis diuina subser- uuit, quæ quod dixeris scribat ac suggerat? Et Mar- cianus Capella. Parcas, scribas Iouis appellat, quod eius decreta in æreas tabulas referant. Ouidius aspxit: cernes illic molimine vasto Ex ære & folido rerum Tabularia ferro.

Veterum inuolucra.

Metam. xv.

Ipsi homines, tamen in parte.] A deo enim

PAG. II.

Lib. v. De Ciuit. cap. VIII.

Cap. XIV.

sunt, ait Augustinus, omnium potestates, quamuis ab illo non sint omnium voluntates. Ab uno & per- petuo illo bono, inire amouemus omnia mala. Trismegistus: Αυτῷ δὲ τῷ ποιεῖντι ἐδὼν κακόν, ἐδ' αἰσχρὸν νομιζόμενοι: ταῦ- τα γὰρ ἐστὶ τὰ πᾶσι τὰ τῆς γενέσεως παρεπόμωρα, ὡς πῦρ ἵος τῶν χαλκῶν, & ῥύπος τῶν σώματι. ἀλλ' ἔτι ἰού ὁ χαλεπὸς ἐσώοισεν, ἔτι τὸν ῥύπον ὁ ποιητὴς γεγέννηκεν, ἔτι τὸ κακίαν ὁ θεός: Ab ipso conditore nihil malum aut turpe esse existi- mandum est. Hæc enim sunt affectiones quædam adhærentes & concomitantes ipsam generationem, sicut ærugo æs, & sordes corpus. Atqui nec æru- ginem faber fecit, nec sordes auctor produxit, nec malitiam deus.

Voluntas à Fato im- munit:

Nec ad mala, nisi à se, im- pellitur.

Nullis consiliis vel auxiliis vitamus.] Am-

Lib. XXI.

mianus: Nulla vis humana vel virtus meruisse vn- quam potuit, vt quod præscripsit fatalis ordo, non fiat.

Fatum in- cuitabile.

Heu fatis superi certasse minores!] Ita Iu-

piter ipse apud alium poetam

Deus non subest Fa- to:

Ouid. ix. Metam.

Me quoque fata regunt. impii sententiâ dicam, an stultâ? Cur enim numen vincatur à Fato? nunquam certant. Et nos ipsi cum Deum su-

pra Fata esse dicimus, magis Stoicis contradicimus quam aliquid pro re dicimus. Nam quae hinc comparatio? proinde est, ac si a nobis Iudæxne super sententiam sit, an ipsa super illum. Sed mutare, inquit, Fata an deus potest? Abi inepte: scito eum nolle. & hoc satis. Ordinem fati aeterna series regit, cuius haec prima lex est, stare decreto.

Nec id tam men mutat.

Sen. 11. Natural. Quaest.

PAG. 12.

Consilia nostra sibi Fatum aprat.

Consilia corrumpit.] Quae aut mala scilicet immittit, aut nec bona fortunat. *ἢ ὃ θεῖας ἔσμιμαχέτης ἀπορίας τοῖς τοῖς ἀνθρώπων βυλεύμασι τε καὶ πράγμασι, ποῦ καὶ οὐ ποῦ; ἀπὸ τῶν τῶν τέλος, καὶ σφόδρα ἐναντιώτατον. ἔτι ὃ βελιφόρος ὁ βελιφόρος, ἔτι ἀδρῆος ὁ ἀνδρῆος, ἀλλὰ τὰ τε σοφὰ βυλεύματα πρὸς ἀστρον τελευτῶν πύργος, καὶ τὰ γενναῖα καὶ ἀδελφώτατα πράγματα, ἀνὰ δρόν τε καὶ μάλα ἀίχραν τὴν ἔργων καρπῶνται:* Nam ubi diuina Prouidentia non commilitat consiliis actionibusque hominum, malis iis exitus obuenerit, & cogitationibus valde aduersus. Nam tunc neque vir consultus, consultus est; nec fortis, fortis; sed etiam sapientissima consilia insipienter definunt, & generosa maximè ac fortia facta turpem & infamem exitum consequuntur. Haec Gregoras. cui testimonium do neminem prudentius aut crebrius haec fatalia Historiae suae miscuisse.

Niceph. Greg. lib. VII.

Fata per causas agunt.

Vt quod accidit, etiam meritò accidisse videatur.] Lucani eadem mens: Hoc placet, o superi, vobis cum vertere cuncta Propositum, nostris erroribus addere crimen? Et reuera is ordo causarum & euentuum, ut etiam humanaratione non aliter cadere debuisset indicemus. O mira sapientia! quae res omnes ita dirigit & flectit, ut tamen ipsi il-

Lib. VII.

ipsi illuc iuisse videamur. Quid ergo? ad peccatum impellit deus? non; non, sed ad lapsum. id est, res & fortunas mutat, ab alto deicit, ab imo attollit; & haec talia externa; sic ut nos ipsi consiliis factisq. gradum nobis struamus ad fatalem illum lapsum, siue ascensum. Ut qui in vindicta alicuiore dicitur, plerumque sponte it, trahendus tamen nisi eat: ita hic.

Trahit nos saepe Deus in externa mala:

Sed cum culpa tamen nostrâ.

PAG. 13.

In Fato confideranda volubilitas rerum.

Tibi quis hinc fructus?] Fructum unum & praeipuum expressi, Patientiae: licet alterum nunc addas, Scientiae. Vos qui in Regno aut Republica scitis, ferri & valui omnia sursum, & deorsum, & nullius rei eodem semper loco stare fortunam.

Sen. Consol. ad Heluiam.

Sen. Octauia.

Regitur fatis mortale genus,

Nil sibi quisquam spondere potest

Firmum & stabile.

Hodie sic, cras aliter.

Tac. III. Ann.

Atque ut noster ait, rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita & morum vertantur: unò & Imperiorum. Graeci floruerunt? post hos Afri, post hos Romani, post hos Scythae: & qui scio an non breui noua aliqua gens? Nam fati maligna perpetuaque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum, velocius quidem quam ascenderunt, relabantur. Stare in fastigio Scythas siue Turcas iam video: & stare. A multis annis nulli eorum progressus: profecto (verè vaticinor) spectant casum. Haec talia, quisquis rebus consiliisque interes, considera: & quantum humano ingenio potest, prauide, quò inuenit se fata. & tu ad illa. Nam miser quid pignes? καὶ ὃ ἐξ αὐτῶν ἐβδιδάσκειτο πραγμάτων ἀνθρώπων, ὡς ὅσα καὶ σὺ ἀποδέσνῃ ἔχει τὴν αἰῶνα δεξιᾷ, τέστις καὶ γὰρ δαλασσα μέγῃ) καὶ ἀπὸ, ὡς πῆρ τινὶ δεσπότη θεῖ & ὃ δίκης ἀλά-

Regna infirma.

Sen. pater in Praefat. I. Contros.

Niceph. Greg. VII.

Fatorum deuergia videnda.

ἑορὴ δ' ἑαυτοῦ ἐπισημαίνουσα : Ex ipsis factis homo dif-
 cat, quaecumque cooperantem & commilitantem
 non habent supernam dexteram, his terram & ma-
 re & aërem aduersari, tanquam fugitiuum aliquem
 dei & Iustitiae violatorem efficaciter persequentia.
 At contra, quò Fatum vergit, alia etiam omnia : & vel-
 ut viam illi muniunt ignari aut inuiti. Caesar ad Principa-
 tum venire debet? Societatem cum illo Pompeius coëat,
 & calidè euehat iuxta sese. Deicere postea vult? frustra.
 causam dumtaxat armorum præbeat, turpiter & impe-
 ritè ex Italia fugiat, aleam de summa re uno prælio iaciat
 festinanter. Romanos imperare fatum est? Annibal à
 Cannis Romam non petat : Philippus foedus sine effectu
 cum illo ineat, & nauis cum legatis velut casu capiatur:
 ceteri item reges quiescant, & alij post alios vincantur,
 fatali omnium ignauia. Quid de hodierno Euro-
 pæ statu cogitem, sileo. Sed Fatum quid tibi vis? quod
 telum subito in me iniicit? Ecce nuncius, * PLANTI-
 NVM illum meum, quo neminem ego, nemo me fidelius
 amauit, illum pulcherrime artis columnen, & stili mei lu-
 cem, abiisse. Heu, heu, ego vix scribo?

Illuc em-
 nia se dāt,
 tracta oc-
 culto fune.

* Obiit
 Kal. Iulii,
 anni c. lō.
 Is. lxxxix.

Tac. xv.
 Ann.

IN CAP. V.

PAG. 15. POTEST contingere nocenti vt lateat, la-
 tendi fides non potest.] *Finitatus est &
 argutè extulit minor Seneca:*
 Scelus aliqua tutum, nulla securum tulit.

In Hippol.

IN CAP.

IN CAP. VI.

ESSE, quàm videri, probus malis.] *Ma-
 chiauellum ergo nemo audiat, qui simulat am nescio
 quam virtutem Principi induit, & scæne seruentem.
 O dogma ad Principis perniciem, & subditorum!*

Pura pro-
 bitas, pro-
 ba.

Honestum ei vile est, cui corpus nimis
 carum est.] *Cato Censorius in hanc sententiam:
 Cultus magna cura tibi, magna virtutis incuria.*

Apud Am-
 mian. lib.
 XVI.

IN CAP. VIII.

QVIS QVIS in re Ciuili intellegens ha-
 beri volet, opus ei Experientiã.] *Mul-
 ta et pulchra apud Philosophum in loco vide, quem hîc ci-
 tavi. Illud certum. intellegere te aliquid ex lectione vel
 auditu in rebus Ciuilibus posse, atque etiam iudicare, tan-
 gere aut tractare eas non posse, sine vsu.*

PAG. 23.

Experien-
 tiã in Rep.
 opus.

IN CAP. IX.

PLURA ad Prudentiam confert.] *Si vlla
 quidē res ad Prudentiam publicam priuatamq. facit,
 facit Historia. quam Leoni futuro Principi, Basilus pater
 iam Princeps, egregiè commendat, verbis quæ merito ad-
 scribo: Ἱστορίας ἀρχαίας ἐξέρχεται μὴ κατόπνει, ἐν αὐταῖς γὰρ εὐρη-
 σεις ἀλόπτες, ἀπερ' ἐτι εἰσι σιωνήσαν ἐγκόπτες. καὶ μάδοις ἐκείθεν
 τὰς τε τῆς ἀποδ' αἰῶν ἀρετὰς, καὶ τὰς τῆς Φαυλων κακίας, τὰς τε
 τῶν βίβ' πολυτελείας μεταβολὰς, καὶ τῆς ἐν αὐτῶν περὶ χυμῶν
 τὰς ἐκκαλλαγὰς, καὶ τὸ κῶσμε τὸ ἀσατον, καὶ τὸ ἄ ἀρχῆς ἐν μετα-
 πλάσῳ, καὶ ἀπλῶς εἶπεν, τῆς μὲν Φαυλων τὰς ἀμοιβὰς, τῆς δὲ
 ἀποδ' αἰῶν τὰς ἀρετὰς τὰς ἀπὸ ὅσων, ὡς τὰς μὲν φύγης, ἵνα τ' ἐνε-
 σεν δὲ*

Historia
 compen-
 diosa laus,
 & fructus.

Ἐν δὲ τῆς πρῆτης μὴ λάβης, τὰς δὲ καθ' ἑαυτῶν, ἵνα τῆς ἐπιπέδου
 ἱστορίας καταξιώσῃς: Per Historias veteres ire ne re-
 cusa. Ibi enim reperies sine labore, quae alij cum
 labore collegerunt. atque illinc hauries & bono-
 rum virtutes, & improborum vitia: vitae humanae
 varias mutationes, & rerum in eâ conuersiones:
 mundi huius instabilitatem, & Imperiorum præ-
 cipites casus. Et vt verbo complectar, malorum
 facinorum poenas, & bonorum praemia. quorum
 illa fugies, ne in diuinæ Iustitiae manus incidas; hæc
 amplecteris, vt praemiis quae ea comitantur potiaris.
 Hæc Græcus ille Imperator, in libello quem κεφάλαια πα-
 εἰνεπὶκὰ inscripsit: probo, pio, & digno quem Principes
 legant.

Basilij
Monito-
ria.

PAG. 25.

Eadem ad Ciuilem hanc partem vtilissi-
 ma.] Non tamen omnis Historia, ne erres. Ut au-
 rum non quæuis terra gignit: sic nec hæc promiscua, Pru-
 dentiam Ciuilem. Quæ illa igitur ea, quæ tres has No-
 tas habet: Veritatem, Explanationem, Iudicium. id est,
 quæ legitima Historia est, & perfecta. Nec enim talem
 ego vnquam censuro, cui trium horum aliquod deest.
 Prima Nota VERITAS est. vt nempe res euentusque
 omnes puriter & ex fide narret, nec quidquam (quod
 nimis ferè inclinant scribentium abimi) hæufum
 ex vano velit. Olim & nunc rara virtus: & à qua
 non affectu solum aut aspectu plerique abeunt, sed specie
 etiam virtutis. Nam fidem in Principem aut statum
 censent, narrare aliquid non ex fide. At qui hæc funda-
 mentum operis est: & ἡ ἀπιστία (aut in hac ipsâ re Διωνύ-
 σιος) ἀρχὴ φρονήσεως τε καὶ σοφίας: & Veritas, principium
 prudentiæ simul & Sapientiæ. Vt ammanti oculos si
 eruas,

Quæ Hi-
storia Po-
litico vti-
lis?

Ea quæ
Vera sit:

Præfat.
Archæol.

eruas, reliquum corpus inutile reddas: sic Historiam, si
 ab eâ hoc lumen. In falsâ & errante, quomodo non sal-
 lare semper & erres? talis firmiter nunquam te diriget,
 aut tuas actiones. Nota altera EXPLANATIO
 est. vt rem scilicet non fideliter tantum narret, sed dispo-
 nat etiam atque exponat. Quomodo, & quare, quidque
 gestum sit, addat: vt non modo casus euentusque
 rerum, sed ratio etiam causaque noscantur. Ma-
 gna hæc laus, & Polybio iudice, ita necessaria, vt vsum
 non habeat quæcumque eâ caret. Ἰσορίας γὰρ, inquit, ἐὰν
 ἀφέλη τις καὶ διὰ τί, & Πᾶς, καὶ Τίτος χάλειν ἐπράχθη, καὶ τὸ
 πρᾶχθῆν πότρεα εὐλογοῖ ἔχει τὸ τέλος, τὸ καταλειπόμενον αὐ-
 τῆς, ἀ γόνισμα μὲν, μάθημα δὲ ἐ γίγνε: Ab Historiâ si-
 quis auferat, Quare, Quomodo, Quo fine quid-
 que sit actum, & an ex ratione satis ceciderit, quid-
 quid in eâ reliqui, id ludicrum magis erit, quam
 doctrina. At Nota tertia, IUDICIUM. vt
 discrimen lumenque rebus adhibeat: & hæc probet, (sed
 breuiter, & quasi aliud agens,) hæc damnet. quod
 præcipuum munus Annalium reor, ne virtutes si-
 leantur, vtque prauis dictis factisque ex posteritate
 & infamiâ metus sit. O pulchra ista pars! & quæ
 actiones vitamque omnem format & dirigit, si à iudicio
 tamen profecta directo. Nam prauus aliquis aut imperi-
 tus, frustra illuc se dabit: & cum suo tamen irrisu magis,
 quam nostrâ noxâ. quia vanitas statim apparet. Hæc
 sunt tres illæ Notæ, quas in quacumque Historiâ repper-
 ries, Veteri siue Nouâ, scito purum probumque esse illuc
 aurum. Scrutare.

Tacit. 1.
Histor.

Lib. 111.

Tac. 111.
Ann.

Quæ pla-
na sit:

Quæ mi-
xta iudi-
cis.

Iudicium
Historico-
rum, qui
nobis pro-
bi.

Sed vñne etiam ad specimē distincte scriptores aliquot
tales tibi ingerā? faciam: et si in hoc iudicio, iudicium meum

C

ipse in

ipse in iudicium mitto. Distinguan per Tempora & Gentes. Inter Græcos veteres duo sunt mirificè mihi probi,

De Thucydide
sententia
nostra.

THUCYDIDES: qui res nec multas nec magnas nimis scripsit, sed palmam fortasse præripit omnibus qui multas & magnas. Elocutione totâ gravis & brevis, densus sententiis, sanus iudiciis: occultè ubique instruens, actiones vitamque dirigens, orationibus & excursibus penè diuinus. Quem quò sapius legas, plus auferas: & numquam tamen dimittat te sine siti. Alter ab isto est

De Polybio.

POLYBIUS: qui multa & præclara libris XL. composuit: sed pars pleraque, aut tota periit, aut mutilata ad nos venit, cum fraude generis humani. Ille iudicio & prudentiâ Thucydidi haud dispar, curâ & stilo solutior. qui excedit, abrumpit, diffundit, & saepe non tam narrat, quàm ex professo docet. Sed recta & salutaria ubique eius monita: & quem ego hoc magis Principibus commendatum velim, quòd anxiam in eum inquisitione non opus, sed sensus suos aperit & reuelat ipse. Nam Thucydides saepe artior & obscurior: eoque qui circa Principem magis, quàm Principi aptus.

De Plutarcho.

Inter Græcos medios **PLUTARCHVS** est. qui non Historiam propriè, sed particulas Historiæ scripsit & ablegit, Illustrium virorum vitas. Sed dignus tamen, si quis alius, Principe scriptor. qui iudicium mirificè format, & diffusâ ac planâ quadam scribendi viâ ad Virtutem ubique & Prudentiam ducit. sed ad illam magis: & nisi fallor, melior omnino quàm acutior doctor.

De Xenophonte.

XENOPHONTEM prætereò absit. Sed laudatissimus ille Cyrus eius non habet hîc locum, quem magis ad

gis ad exemplum vitæ, quàm ad fidem rerum scriptor. In reliquâ Historiâ (Græcanicâ inquam, aut Politicâ) non suavis ille, & fidus, certè circumspèctus scriptor: quò tamen haurias magis Prudentiam banc Cuius, quàm ut vltro eam propinet. Sententias quidem & dogmata rarè miscet. Sed iuuat nos hîc egregie viâ aliâ. cum Thucydidem adhuc latentem, & in suâ manu ut opprimeret (ò candidam, & ab omni emulatione vacuam mentem!) primus ipse protulit & diulgauit.

Iam inter infimos quoque Græcos duo sunt, quos non contemno. Prior est **NICETAS CHONIA-TES**, qui res Græcanici imperij scripsit, orsus à * Iohanne Commeno Alexij F. ad urbem captam, siue ad Balduinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor: sed dignissimus notitiâ: purum rectumque ingenium, si aliud illo æuo. Stilus eius operosus, poetas & Homerum saepe respiciens: at res & narratio ipsa, distincta, composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis sit, & fida. (crebra apud eum & opportuna monita: iudicia non libera solum, sed sana. Ad summam, legite vos Politici, gratiam mihi aliquis pro iudicio habebit. certè debebit.

De Nicetâ.

* Ab anno Christiano 1096. vsq. ad annum circiter 1100. ccc.

Alter est, **NICEPHORVS GREGORAS**, qui historiam & filum narrationis eius excepit, at non laudem. Scripsit enim ab vrbe captâ res, ad Andronici Palæologi posterioris mortem: sed nequaquam pari castigatione aut industriâ, & vitia plura traxit sui æui. Superfluit, aut euagatur: & res orationesque proprias miscet, indecorè, imò ineptè. Iudicia tamen eius crebra, & plerumque recta: causse euentuum curiosè posite: pietas inculcata, & multa opportunè ad primam illam causam relegata, id est Deum. Sanè Prouidentiam & Fatum

De Gregorâ.

non alius scriptor afferuit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo, quod pleraque eius Historia ab euo nostro non dissidet: imò lites dissensusque in Sacris reperies, haud dissimiles hodiernis.

De Tacito.

LATINI sequuntur. quorum agmen CORNELIUS TACITUS mihi ducat. Ante Liuium? inquires. Non eloquentiâ, aut aliis virtutibus: sed iis quas nunc consideramus, Prudentiâ & Iudicij notis. Quis illo verius narrat, aut breuius? quis narrando magis docet? In moribus quid est, quod non tangat? in affectibus, quod non reuelet? Mirabilis omnino scriptor, & qui serio hoc ipsum agit, quod non agit. Nec enim Historia solum est: sed velut hortus & seminarium preceptorum. Ut ij qui vestes acu pingunt, ingeniosè gemmas inserunt, sine confusione aut noxâ formarum: sic iste passim Sententias, serie narrationis nihil omisâ aut lesâ. Scaber tamen quibusdam & obscurus videtur. suone vitio, an ipsorum? Nam acutè argutèque scripsisse eum fateor: & tales esse debere, qui eum legent. Ideò Consiliarius magis Principum, quàm ipsis commendo: qui habeant eum Sapientie simul & Prudentie verum ducem.

De Sallustio.

Alter est C. SALLUSTIUS, omnino primus, si libros modò eius haberemus. Sed Historiarum corpus illud totum perit: & ex his pauculis, admirari eum magis libet, quàm anxie iudicare. Illud video, Thucydidi simillimum esse: & ideo quæ de illo dixi, dixisse hic me puta.

De T. Liuiio.

Tertius est T. LIVIUS, magnitudine quidem & maiestate operis ante omnes. Diffusus ille & placidus, in concionibus maximè disertus, & talis omnino qualem Fabius descripsit. Pataunitas ei obiecta ab Afinio: id est,

id est, nisi fallor, sermonis quadam peregrinitas, nec tam in verbis quàm stilo toto. Nos quoque supinum eum alibi, aut frigidum, imò & ταυτόλογον agnoscimus: deriuatur libenter tamen in exscriptores hanc culpam. Iudicij sententiisque bonus est, etsi non frequens. quid refert? pro ipso loquitur docetq. copia tot euentuum et exemplorum.

Sequuntur scriptores duo, velut proprij Principum, & assidue iis in manu sinisque habendi. Q. CURTIUS: qui me iudice probus est legitimusque Historicus, si quisquam fuit. Mira in sermone eius facilitas, in narrationibus lepos. astrictus idem, & profluens, subtilis, & clarus, sine curâ vllâ accuratus. Verus in iudiciis, argutus in sententiis, in orationibus suprâ quàm dixerim facundus. Quod si variam magis argumentum habuisset, fallor, aut variæ Prudentiæ eximium magis specimen præbisset. Sed Alexander, quid nisi bella?

De Q. Curtio.

C. CAESAR res suas ipse digessit: compositè sanè, & pari modestiâ ac libertate. In stilo sunt quæ culpam, sine eius tamen culpâ. nam malam aliquam & alienam manum accessisse, satis mihi liquet. Prudentiam non è verbis eius hauicis, sed è factis: & maximè Militarem. Commentarij enim sunt, & nihil pollicentur præter nudam simplicemque narrationem.

De C. Caesare.

Inter mediæ ætatis scriptores (proh dedecus!) non est quem pro mediocri Historico laudem. Adeò labente imperio barbaries statim & squallor omnia occuparunt: & si qui scripserunt, ij ferè ad vana delapsi, falso vera, aut maiora vero, miscuerunt. AMMIANVS tamen MARCELLINVS fidei & iudicij satis clarus est, modò stili.

De Ammiano.

Tab. 11.
Hist.

La Lamb.
Schafna-
burgense.

LAMBERTVM etiam SCHAFNABVR-
GENSEM haud planè contemno, in rebus Germanicis.

De Roder.
Toletano.

Vti nec RODERICVM TOLETANVM,
in Hispanicis. Uterq. bonus, quantum potuit in tali aeo.

De Comi-
nzo.

At patrum & nostro aeo videtur Historia se commo-
uisse. Scripsit eam ante annos paullo minus centum PHI-
LIPPVS COMINAEVS, ita laudabiliter, vt nihil ve-
re ar componere eum cum quouis antiquorum. Incredibile
est quàm ille omnia videat, penetret, arcana consiliorum
eruat, & subinde instruat nos salutaribus rarisque præ-
ceptis. & id diffuse, Polybiano quodam exemplo. Quam-
quam reuera Polybium aut talem aliquem ille nec vidit:
& hoc quoque laudem eius auget, quòd tanta præstitit,
litterarum omnium rudis, solo vsu rerum peritus, & na-
turali quâdam iudicij bonitate. Ite nunc scioli, & lin-
guarum aliquâ cognitiunculâ vobis placete. At Princeps
noster hunc legito, & Enchiridium COMINAEVS illi
esto. Dignus Alexandris omnibus hic PHILIPPVS.

De Paulo
Æmilio.

PAVLLVM ÆMILIVM comitem huic do, qui
in Gallis, & res quoque Gallicas scripsit, etsi non Gal-
lus. Ludouicus XII. decus hoc Italiae abstulit, & vindi-
cavit sibi. Ille, vt rem dicam, penè vnus inter nouos, ve-
ram & veterem Historiae viam vidit, eamque firmo pede
calcauit. Genus scribendi eius doctum, neruosum, pres-
sum, ad subtilitatem & argutias inclinans, & relinquens
defigensque aliquid in animo serij lectoris. Sententias &
dicta saepe miscet, paria antiquis. Rerum ipsarum sedulus
scrutator, seuerus iudex: nec legi nostro aeo, qui magis li-
ber ab affectu. Coniucium aui est, quòd minus ille pla-
ceat, quasi pauci sint qui capiant hæc bona. In tantis ta-
men vir-

Tacit. De
causs. corr.
Eloq.

men virtutibus etiam hæc labecula. quòd stilum parum ne-
bit, & spargit diuiditque eum in minuta quedam mem-
bra. Hoc cum in omni seriosa oratione parum congruum,
tum in Annalibus minimè: quorum est, vt ille ait, tar-
da quadam & iners structura. Deinde, quòd inæqua-
lis. alibi nimium anxius & castigatus, ideoque subobscu-
rus, alibi (sed rarerè) laxus & solutus. Vetus tatis
etiam nescio quid affectat in nominibus hominum, loco-
rum, vrbium immutandis, & in veterem formam redi-
gendis: saepe eruditè, interdum vanè, sed, vt ego iudico,
semper indecorè. Quorsum Chartierius Gallorum Can-
cellarius, Quadrigarius mihi sit? Ille ipse Cancellarius,
dicatur Præfectus iuris? & vbique rex Tarraconen-
sis, Castulonensis, Dux Geldubensis: qui nobis &
maioribus fuerunt, Arragoniæ, Castellæ, Geldriæ?
Talia infinita sunt audacter & ambitiosè innouata, &
cum fraude pariter ac cruce lectoris. In his, & paucis aliis,
si refingere leuiter eum nobis fas: (audeo dicere) virum
daremus supra omnem hanc nouitiam, & ad priscam
laudem.

Lib. xxvi.

Sunt & aui nostri Historici duo, quos tangam.
FRANCISCVS GVICCIARDINVS, prudens peri-
tisque scriptor, & qui tales lectores suos facit. liber est
& verax, ab affectibus immunis, si tamen ab odio, quod
retegere mihi non semel videtur in Ducem Urbinatem.
Sententias bonas vtilisque inserit, sed parum astrictas.
Vitia duo propria huius aui non effugit, Quòd & iusto
longior est, & Quòd minutissima quæque narret. parum
ex lege aut dignitate Historiae: quæ, vt Ammianus ait,
humilium minutias indagare caussarum. Sed nec
orationes

De Franc.
Guicciar-
dino.

orationes eius satis vegetae mihi, aut castigatae. languent saepe, aut solute vagantur. Denique, vno verbo, inter nostros, summus est Historicus: inter veteres, mediocrius.

De P. Iovio. PAVLLVS IOVIVS multorum iudicia magis acerba, quam libera experitur. Acriter valde in virum eunt. Ego de eo sic censeo. Stilo bonum grauemque esse, & plane ad historiam: iudicio ac fide, ambiguum. Ubi affectus non distrahunt, rectum, ubi illi adsunt, obnoxium. Ad gratiam scilicet se dat & auram. Laudationum nec caussam saepe habet, nec modum. Genti suae, Vastio, Medicis, nimis ex professo addictus. his quidem ita, vt Laurentium Medicem parricidij reum velut apud iudices agat. Orationibus quoque aut frigidus interdum, aut ineptus. Laudandus tamen legendusque ob multiplicem & variam rerum seriem, quas redegit compositae & dilucidae in vnum Historiae corpus. Imò nec in Persicis aut Turcicis tam vanus, quam videri volunt: & fidem ei in plerisque adstruunt Turcici Annales, qui nuper prodierunt.

* Hoc anno, edente Io. Leunclawio.

De Petro Bembo.

De PETRO BEMBO aliquid addam? illustri dignitate & fama vir fuit: quam tamen Historiam suam Venetiam apud me non auxit. Iacet in narrationibus, vel friget: in verbis affectatiunculas habet materiae aut viro serio parum dignas. Nulla vox nisi ex Tulliano aut Iuliano penu: & quae sic dici non possunt (quippe noua, vel iis ignota) miro verborum ambitu comprehendit. Ipsa etiam tota scriptio & formulae sic compositae, quasi haec omnia Romae gesta, & republica illa stante. Sunt in quibus rideam, sunt in quibus indignor. & cum tam curiosè à verbis sibi cauerit, reperio alibi, quae, non dicam Tulliana non sint, sed vix Latina.

Haec iudi-

Haec iudicia nostra super praecipuis Historicis sunt. Nec enim omnes sanè aduoco. quid opus? Bonis ad vsum, & exemplum haec satis sunt. improbis ad calumniam plus satis.

* Et fateor superesse probos, quos non censui: vt Dionysium, Iosephum, alios.

IN CAP. X.

Ad Prudentiam facit validè.] Omnino Doctrina ad Prudentiam facit, & animi interior ille cultus. Tacite enim acuit, & iudicij vim format. Aristoteles dicere solitus: ἢ μὲν δεξιὰ ἀπὸ τῆς πειρατικῆς ἀρετῆς λαμβάνει τὸ φῶς, ἢ δὲ ἰσχυρὰ ἀπὸ τῶν μαθημάτων: Aspectus à circumfuso aere lumen accipit, mens à doctrinâ.

Apud Diogen. Laert. in Aristot.

PAG. 26.

Doctrina mentem illustrat.

Quia animum ad accipiendam illam preparant.] Nam animus noster per se ferox, mollescit per doctrinam & se frangit, discitque affectus & omnes motus magis habere in potestate. Plutarchus pulchre: Οὐδὲ γὰρ ἄλλο μυσῶν ἐπιρρησίας ἀπολαύουσιν ἀνθρώποι, ὅσον ἐξημερῶσαι τὴν φύσιν, ὑπὸ λόγου & παιδείας, τὸ λόγῳ δεξιὰ μὲν τὸ μέγιστον, καὶ τὸ ἀγῶν ἀποβαλέσθαι: Nihil maius ex Musarum placido commercio homines capiunt, quam quod naturam mitigent & mansueam faciant Ratione & Doctrinâ, amplectentem ex iis Modestiam, & quod Nimis est fugientem. Itaque idem ille scriptor Marcio Coriolano & C. Mario hoc defuisse ostendit, summis alioqui viris: qui, inquit, si Musis Gratiisque litassent, non impetu ablatis tam caedum & turpem rebus suis exitum dedissent. Considera.

In C. Marcio Coriol.

Eadem animi domat.

Modestia inserit.

55. (1)

In C. Marcio.

Ab hac vacui iudicant.

Haurienda, sed ad vsum.] Absit enim vt Princeps hic desideat, aut in meditatiunculis consenescat.

Ad rem transferenda Doctrina.

D

Ut qui

Ut qui ignem à vicino petit, non illic haeret, sed ablato eo domi focum suum accendit: sic capiendi à Doctrinâ igniculi illi Prudentia, & ad vsum actionemque Civilem transferendi sunt.

Qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.]

Redundâscientia, inutilis.

Egregie in hac re Aristippus, σημειούμενος τινος ἐπὶ πολυμαθίας, εἶπε, Ὁπερὲς οἱ τὰ πλεῖστα ἐπιόντες καὶ γυμναζόμενοι ὕμνιοι μὲν ἄλλοι τὰ δέοντα ἐρετίζουσιν, ἕως ἄν οἱ πολλοί, ἀλλ' οἱ ῥητοῖα ἀναγνώσκοντες, εἰς ἰσπαδαίω: quopiam se iactante ob multi-scientiam, dixit, Ut non ij qui plurimum comedunt & exercentur, melius valent iis qui modice, ita non qui plurima, sed qui vtilissima legerint, docti censendi & studiosi. Ergo modus tenendus, pr. esertim Principi. nec immeritò Iulianus Desertor (aliâs magnus & multiplex virtute Imperator) male ausiuit, tanquam Græculus litterio, & Philosophis nimium deditus. Sed nec Hadrianus extra culpam affectata supra modum doctrina. Peccauit pariter Michael Duce filius, Byzanti Imperator, qui, ducente Michaële Psello, ita totum litteris se dedit, ut gubernatio rerum penes alios esset, & turpiter imperium dehonestaretur. Ego sanè Traianum aliquem malim, doctum leuiter, sed vigilantem, serium, quàm Principem otiosum & in litteris deliciantem.

Laert. in Aristip.

Ammian. XVII.

Ioh. Zonaras in An. nal. tom. ... 115.

Iulianus hicinius:

Et Hadrianus:

Et Michael.

Modus in Scientiâ.

Non tota ea speranda.

Tenuitque, quod est difficillimum, ex Sapientiâ modum.] Pulchra gnome & admonitio. Sed quis igitur ille Principi aptus modus? Ego hunc censeo, ut neque nihil, neque omnia distat. Nam Ludouicum undecimum valde damno, qui filium Carolum omnium bonarum artium rudem voluit, Ne esset, ut aiebat,

aiebat, in consiliis capiendis, refractor, & tenacior sui sensus. Et mehercule hoc est affectus. Nam illum iam regem duo tresue homunculi, & ij ex vilissimis, huc illuc pro suo arbitrio circum egerunt, cum magnâ subditorum indignatione & damno. Gothorum causa, penè dicam, iustior. qui, cum Amalassuintha egregia femina filium suum Atalaricum liberaliter institui docerique curaret, cætu facto ad eam venerunt, querentes regem suum nec recte nec decenter institui. Nam ista omnia litteraria longè à robore & armis abesse, imò effeminari iis animam & ad tumorem traduci. Quare hac amitteret, & magistros exueret, fatis amplis doctoribus institutus, maioribus suis. Parere Amalassuintha debuit, cum rogantium post-damno. Hac mala & barbara sunt: atque omnia seriâ institutione formandi imprimis illi, qui ita nati sunt, ut bona malaque eorum ad rempub. pertineant. Qualis ea esse debeat, alibi commodius, si deo visum, dicam.

Procop. Da Bel. Goth. Lib. 1.

Tac. XIV. Annal.

Tac. IV. Ann.

Assumēda saltem vtilis.

* In iis qua De Institutione cōcepimus.

PAG. 33.
Regni
præstantia.

REGNUM res inter deos homi-
nesque pulcherrima.] *Dicitur
simillimum in Plutarchi (suis quis alius
scriptor) Euzera: Πάντες ἀν ὁμολογή-
σαν τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν δόξαν ἀγαθῶν καὶ
καὶ ἀπορροίων, καὶ τὸν καὶ σπουδαιότερον καὶ πλείονα καὶ ἰσχυρότερον
εἶναι: Omnes fateantur, Regnū, inter diuina huma-
naque bona, maximum, augustissimum, & sum-
mo studio appetendum esse. Atque ego si me effun-
dere in asserendo laudandoque Principatu velim, benigna
materia est, & ingenium seruiat: sed malo te hæc ab aliis
petere, qui in Politicis scribendis habent has Disserta-
tiunculas velut pro præcipuo scopo. Mihi alia mens est.
& tamen quidquid ad rem dici potest, semina eius in Te-
xtu nostro iacta ferè habes. Quod scito me (semel moneo)
alibi seruasse.*

Nos stri-
ctim multa
diximus.

PAG. 36.
Fæminas
imperare
mos.

PRO iisdem consensu aliquot gentes.]
*Pleraque gentes in Christiano orbe, excipio Gallie
regnum. Sed & veteres Asiatici ita usurparunt. Arria-
nus: Nwo-*

1. De rebus
Alexandr.

*Πῶς: Νενομισμένον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἢ ἀπὸ Σεμιράμιως, Ἑλλησπὸν
καὶ ἀρχεῖν ἀνδρῶν: Receptum solitumque in Asiâ, iam-
inde à Semirami, etiam fæminas imperium in vi-
ros exercere.*

Apud Ni-
ser. Cho-
niat. 1.
Ann.

MINORE discrimine sumi Principem,
quàm quæri.] *Affidet Cornelianæ huic sen-
tentia illud Irenes Imperatricis in re simili: ὡς δὲ βασιλεία
μὲν ἐκ ἀπόντων ζητεῖται, παρόντων δὲ μὴ μετακινεῖται: Quòd nec
absentem Principem quærere oporteat, nec præsen-
tem demouere.*

PAG. 38.
Ad manū
Principis
capiendus.

Tac. 1.
Hist.

SI VE etiam Regni ipsius natura hoc
fert.] *Potui addere causam tertiam, Falsam de
regnatura opinionem. Nam quod Galbæ olim euénit, qui
omnium iudicio dignus imperio, nisi imperasset:
id multis aliis, qui in bonâ spe, adepti denique imperium
ostendunt eo se minores. Nec temerè à Pittaco dictum:
Ἀρχὴ ἀνδρῶν δεικνύει: Imperium virum ostendit.*

PAG. 40.
Ante im-
perium mul-
ti boni, nō
in ipso.

Tac. vi.
Ann.

Diuturnitate in superbiam mutant.] *Egre
scilicet tam magna felicitas fertur. atque ita ipse Tibe-
rius post tantam rerum experientiam, vi domina-
tionis conuulsus est, ait meus scriptor.*

Regnum
deprauat.

UT ea opibus firma, copiis locuples.]
*Populus ab his externis Principatuum bonum ma-
ximè metitur. Itaque legi non sine risu in Mexicanâ*

PAG. 41.
Externa
bona à
Principe
postulan-
tur.

Historia (libenter & iucunde ritus noui illius orbis confidero) morem us fuisse, vt cum regem alium consecrarent, is iuraret in hac verba: Iustitiam se administraturum, nullum e subditis oppressurum. bello fortem futurum. Effecturum vt Sol cursum splendoremque suum teneret, nubes pluerent, riuu current, & terra produceret omne genus frugum. Quae postrema vnus dei propria, vides ridicule ab homine posci & promitti: idque ab hac causa.

Mos Indorum.

Lopez Comara.

Reipub. Princeps scruit.

Nec remp. tuam esse, sed te reip.] Hadrianus Imperator in concione saepe dixit, Ita se rempub. gesturum, vt sciret populi rem esse, non propriam. Vox aurea, & res multo magis, cum praestatur.

Spart. in Hadr.

IN CAP. VIII.

PAG. 46.

ILLE reip. status optabilis.] Partem hic magis Polybianae sententiae, quam ipsam expressi. Atqui digna adscribi. Εγὼ γὰρ αἶμα δύο ἀρχαῖς ἔγωγε πάσης πολιτείας, δὲ ἀναίρετας ἢ φθιτάς συμβαίνει γίνεσθαι τὰς περὶ δυνάμεις αὐτῶν καὶ τὰς συστάσεις. αὐταὶ δ' εἰσὶν ἔθνη, καὶ νόμοι, καὶ αἰρετὰ, τὰς τε κατ' ἰδίαν βίαις τῶν ἀνθρώπων εἰς αὐτὰς ἀποτελεῖ καὶ σώζεσθαι, τὸ, τε κοινὸν ἦθος ἢ πόλιως ἡμεροῦ ἀπεργάζεσθαι καὶ δικαιοῦ. τὰ δὲ φευκτὰ, τὴν ἐπιθυμίαν.

Lib. vi.

IN CAP. IX.

PAG. 47.

QVALES in rep. Principes, tales ciues.] Theodericus rex Gothorum ad Senatum populumque Rom. Facilius est errare naturam, quam diffimilem. sui Princeps possit rempublicam formare. Ut igitur regulam oportet re etiam esse, ad quam cetera adaequantur: sic merito Principem, ad quem alij diriguntur.

Principē subditi amulantur.

Apud Casiod. I I I. Var. ep. XII.

IN CAP.

IN CAP. X.

LICET, si libet.] In margine Lampridium male annotauimus: exstat apud Spartianum in Antonino Caracalla. Iulia Augusta dictum est, priuignum suum ad stuprum inuitantis. & addidit amplius: An necis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? Aequè turpis & perniciofa illa Anaxarchi aduulatio. qui, cum Alexander lamentaretur ob Clytium interfectum, nec solatia admitteret: dixit, Ignorare illum, cur veteres sapientes Iustitiam adfetricem Ioui fecerint. nimirum, quia quidquid à Ioue decretum, id iure quoque factum sit. Anaxarchi tales, sed occulti, vti nam non hodie apud imperantes!

PAG. 49.

Iuliae turpe dictum:

Anaxarchi perniciosum.

Apud Arrian. De reb. Alex. lib. IV. & Plur. in Alex.

IN CAP. XI.

CAVSSAS reosque audiat.] Ipsene? an per Calios? Vtrumque, & hoc magis. Certè quin ipse quoque interdum Iustitiae illud munus in publico vtiliter ac decorè obeat, non puto ambigendum. Veteres Imperatores ac Reges fecere: & Caroli etiam Magni Constitutio hac legitur. Hoc missi nostri notum faciant Comitibus & populo, quòd nos in omni hebdomada vnum diem ad causas audiendas sedere volumus. Populo autem dicatur, vt caueat de aliis causis ad nos reclamare, nisi de quibus aut missi nostri, aut Comites, eis iustitiam facere noluerint. Vbi finem etiam huius consilij vides. nempe vt per supremum illum iudicem, ius sibi labat, corrigatur, firmetur.

PAG. 52.

Ius possit debeatque Princeps interdum dicere.

Medeatur noster Princeps.] Utinam, vti nam! Lib-

PAG. 53.

Leges &
lites reci-
dendæ.

nam! Ludovico Galliarum regi XI. hoc propositum: *Et causidicina illa, Vera tabes Gallia, nunc non esset, si ille pauculos annos fuisset. Exoriatur alius, & efficiat ut tandem vipera istæ sibilare desistant.*

Comin.
cap. cxxv.
Apud Flor.
lib. iiii.
cap. ult.

IN CAP. XIV.

PAG. 61.

Fides pro
deâ.

IN Capitolio vicinam Iouis opt. max. esse voluerunt.] *Credo hanc eandem mentem esse in Livianis verbis: Apud quos (Romanos) iuxta diuinas religiones Fides humana colitur. Et profecto sanctitas quedam in ipsâ fide. Scytharum legati ad Alexandrum, pulchre: Iurando gratiam Scythas sancire, ne credideris. Colendo fidem, iurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant, & deos inuocant: nos religionem in ipsâ fide nouimus. Qui non reuerentur homines, fallent deos.*

Lib. ix. in
oratione
Posthumij.

CURT. VII.

IN CAP. XV.

PAG. 64.

Proni ad
Superbiâ
reges.

IN alto positum non alta sapere, difficile est.] *Certè difficile. & magnæ felicitatis est, à felicitate non vinci. Ut quibus haud facile multum vini fert: non item abundanter fortunam. Da mihi circumspèctissimum regem: tamen inter tot obsequia fortunæ, non fatis cauta mortalitas est. Natura, educatio, adulatio deprauant.*

Augustin.

CURT. VIII.

PAG. 65.

In eam re-
medium,
cognitio
sua.

Non minùs hominem se, quàm hominibus præesse, cogitet.] *Hoc primum remedium & cautio à Fastu, se cogitare. Externa illa omnia sunt quæ te inflant, astimari debes à te ipso. Illa abeunt, veniunt:*

veniunt: tu quid es, nisi vile infirmumque corpus? Vide non quid in te magnum habeas, sed quid tuum. Saladinus, Christianorum olim terror, qui Syriam, Ægyptum, & Africa bonam partem subegit, morti iam vicinus, in cogitationem hanc seriò descendit: & solam interiorem tunicam, pro omni pompâ funebri, in hastâ sublimem ferri iussit, cum acclamatione, Hoc vnû ex domitore Orientis restare. O virum illâ & maiore fortunâ dignum, qui tam benè eam cepit! Nihil hîc proprium aut tuum. corona, sceptrum, & omnia hæc ad quæ stupemus, à Deo sunt: & ne auferat, tu ad eum refer. Thymoleon, magnus laudatusque dux, qui Dionysium Sicilia eiecit, & in illustri gloriâ vixit, exemplo hîc tibi esto. de quo Probus:

Saladini
præclarum
factum.

In Thymol.

Thymo-
leontis
modestia.

Nihil vnquam neque insolens, neque gloriosum ex ore eius exiit. Qui quidem cum suas laudes audiret prædicari, numquam aliud dixit, quàm se in eâ re maximas diis gratias agere atque habere, quòd cum Siciliam recreare constituissent, tum se potissimum ducem esse voluissent. Nihil potest magis sapienter, magis Christianè.

Magnas arbores diu crescere, vnâ horâ extirpari.] *Remedium alterum, cogitare Superbiæ assiduam comitem, Deiectionem & Pœnam.*

Superbiæ
depressio
adhæret.

Sen. Herc.
Fav.

*Dominare tumidus, spiritus altos gere,
Sequitur superbos vltor à tergo Deus.*

Laërt. in
Chilone.

Nihil altum ille, præter se, vult. ei que proprium, τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινῶν, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψηλῶν: erecta deuicere, deiecta erigere.

Vidi cruentos carcere, includi duces.] *Remedium tertium, à fortunâ variâ nimis & incertâ.*

Varia &
miseranda
fors regu.

E

Hodie

Tomambais exi- tus:

Hodie magnus es? *cras alius, aut nullus.* Fugurtham in carcere, Perseum in custodia obuisse scimus: & patrum memoria, quam illustre exemplum Tomambais est! Ille Aegypti Africaeque Sullanus, in veteri & felicissimo regno, non solum eo subito exiit, sed & vitâ. Arbitrè paulo ante vitâ ne. isque gentium, in vrbe sua princeps, multo vicatim per ludibrium circumductus, infami laqueo, & manu carnificis, strangulatus est. Quid sub idem illud cui, Attabalipa in nouo orbe magnus Rex, nonne in carcere, post infinitam vim auri quasi pro vitâ extortam, amisit & vitam? In eodem tractu, rex regum Mexicanus, nec vsitata quidem morte obiit, lento igne per summum cruciatum ustulatus. Quae tam tragica exempla meritissimo verbis Seneca concludo: Quod regnum est, cui non parata sit ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? Nec magnis ista interuallis diuisa: sed horae momentum interest inter solum, & aliena genna.

Attabalipa.

Quahuti-moci.

De Tranq. Animi, cap. xi.

PAG. 66. Breuis sermo optimus.

Oratio pressa.] *Vt moneta illa optima, quae pretij plurimum habet in parua mole: sic sermo, qui sensus. Quid visurus sim, nescio, sed verbosus valde & una sapientes, nondum ego vidi.*

Vestis, & haec alia, negligenda.

In Cultu ne exuberet.] *Iuliani Imperatoris familiare dictum fuit: Turpe esse sapienti, cum animum habeat, captare laudes ex corpore. Et sanè viri magni, incuriosi rerum istarum leuium. Carolus noster Quintus in veste restrictus. Ludouicus xi. cultu corporis neminem familiarium anteiuit. Julius Agricola (ita scribit de eo Tacitus) cultu modicus; sermone facilis; adeo vt plerique quibus magnos viros per ambitionem*

Ammian. lib. xxv.

In Agric.

Synes. Orat. de Regno.

nem aestimare mos est, viso aspectoque Agricola, quærent famam, pauci interpretarentur. *Et quid exemplis opus? Uno verbo, plerique illi veteres ἀπλῶς ἐπι- τῶν εἰχῶν, ἐν δὲ τοῦ σπύλου, ἀλλ' ἄπο δ' ἴσως ἢ βαλεῖται, & τῶν δὲ πλῆθος δὲ ἐγγύ, τὰ δὲ ἐκτὸς ὁμοιοι τοῖς ἀελατοῖς ἐφαίνοντο: leuiter & sine curâ seipos habuerunt, non ab apparatu, sed ab animo reges, & introsum à plebe differebant, extrorsum vel gregariis similes videbantur. Ego Græcorum Imperatores (imagines enim exstant) sine risu non aspicio, in purpurâ, in auro, in gemmis, & à capite ad calcem nõ regiè sed muliebriter cultos.*

Nec aliter de externâ omni specie censeo.] *Ut in comitatu, in victu, in omni tuâ vitâ quâ minimum sit Tragediæ & pompæ. (ari Imperatoris illustre exemplum non omittendum, quia nec vulgatum. Synesius ita narrat. (Carinus tamen adtribuit, per errorem, vti opinor: quia Carus res in Persas gessit, Carinus contra mollis, deses, & nullâ expeditione nobis.) sed is ita narrat. Bellum inferebat Persis, & iam ad Armeniorum limites peruenerat. Illic militem curare corpus, & cibum è suo conuente capere iussit, mox ex hostico (Parthorum agros ostendebat) petendum. Dum id agût, ecce hostium legatos, qui adueniunt. Atque illi opinabantur futurum primò, vt ad Proceres quosdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot interuallo, ad Imperatorem. Atqui incidit casus in ipsum iam canantem. Circumstabat frequens miles, sed auro aut argento nihil cultus. Ipse tunicâ puniceâ indutus, iacebat in herbâ. Cibus erat, vetus aliquod nigrum pulmentarium: & in eo frustula quædam salis suillæ carnis. Cùm*

PAG. 67.

Nimia & affectata pompa spernenda.

* Vido Piscam & Euirop.

De Caro narratio amœna.

autem legatos vidisset, nihil turbatum aiunt, nec quidquam immutasse. sed vocasse ad se vltro, & dixisse, Scire quod ad se venissent. nam Carum hunc ipsum esse. Iubere igitur vt renuncient iuueni suo Regi, Nisi respiscat, futurum vt intra vnâ Luanam omnis eorum filua & omnis ager, magis nuda & læuia sint, quàm Cari ipsum caput. & simul cum dicto pileum sustulit, & caput ostendit tam glabrum quàm galea eius quæ adiacebat. Et si quidem appeterent, iussit manum in ollam mittere: sin minus, statim abire, & extra Romana præsidia esse, tanquam legatione omni iam defunctos. Ita, me Deus amet, hæc virum olent, imò her oem.

IN CAP. XVI.

TRISTITIAM & arrogantiam exuas.] *Que duo imperitè nonnulli adsumunt, quasi conciliandæ Maiestati. Plutarchus hos tales taxat. Qui mentem non habent, reges & Principes, inquit, imitantur imperitos statuarios, qui existimant colossos suos magnos & venustos, futuros, si tibiis quammaximè diductis, & inflatos, & hiantes fecerint: sic isti grauitate vocis, & toruitate aspectus, & morum asperitate, & infociabili quadam vitâ, dignitatem & maiestatem imperantium exprimere se censent.*

Viles plerumque, qui nimium ciuiles.]

Nimia comitas
haud bona.

Periclis institutū.

Omni abstractiōne quadam opus us qui gubernant, & ne nimis vulgo se vulgent. Pericles scilicet: qui antea familiaris maxime & comis, simul temp. attigit, ab omni coetu amicorum & conuiuio se abiunxit, vitæ genere quodam

In Pericle. quodam subducto, & planè mutato. Caussam Plutarchus adiungit. Δεωαι γδ, ait, αὐ φιλοφροσυνῶν παντὸς ὄγκου περιγενῶς, & δυσφύλακτον ἐν σωτηρίᾳ, τὸ πρὸς δόξαν σιμνόν: Comitas enim facilè factum omnem atterit, & in familiari consuetudine ægrè custodias illud opinionis de te augustum.

IN CAP. XVII.

NEC tamen coniugum imperiis obnoxius.] *Nam quod subsidium in eo, vt*

Lib. XIII.
Ann.

inquit Tacitus, qui à fæmina regatur? Cui tamen humili & seruili vitio plerumque feroces & militares gentes obnoxias esse, Aristoteles notauit: & hodie nos videmus. Sed vt imperia mulierum, ita consilia non semper damno.

Lib. II. Polit.
cap. VIII.

Utiliter saepe eas Princeps audiet: præsertim si qua à natura paullo magis facta ad prudentiam & virtutem. An Augustum perituit, Liriam suam audisse? Ferdinandum Hispania regem, Isabellam? cui fæminæ Consulium, Canarias, Nouum orbem, eiectos Mauros, & hanc magnitudinem suam Hispania in parte debet. Maritum enim suum, etsi à se virum magnum, tamen haud æquè altum aut splendidum, ad illustria illa facta impellebat leniter ac ducebat. At in vitâ priuatâ, eadem mirifica. Vino etatem abstinuit. artibus litterisque ita amica, vt sermonem Latinum, etate iam grandior didicerit, & auctores librosque intellegere atque interpretari potuerit. In fortunâ & in morbis infracta, atque etiam in partu sic magnanima, vt emitteret vix vocem. Rarum heroïna exemplum, & cum veteri omni æuo comparandum.

PAG. 70.

Ne regant
fæminæ.

Interdum
suadeant.

Isabellæ
reginæ
laus.

Coniugia si irascere, agnita videntur: PAG. 71.

Magni Principes, in cōiucia fortes.

spreta, exolefcunt.] Spremit sanè Augustus. qui cum audiret Ælianum quemdam malè de se opinari solere: Faciam, inquit, sciat Ælianus & me linguam habere. Animosè item Philippus Macedo, suadentibus amicis, maledicū hominem in exsilium mitteret: Minimè sis, inquit, ne vagus & erro, apud plures de nobis malè loquatur. Plura & obuia talia exempla. sed caueate tamen vos canicula: quia non omnes Augusti sunt aut Philippi. Ramirus Hispanorum rex mirè probus fuit & in moribus simplex. ob eam rem cum irrisui Ausicis esset, & dieteriis idemidem peteretur, ad extremum exarsit, & undecim viros nobiles ad se vocatos, in Oscà vrbe gladio percuti iussit: addito dicto, * Nescit vulpecula cum quod ludat. Reipsà scilicet ostendit periculosum valdè, τὸν λέοντες νότιον, leonem vellicare.

Sueton. Aug. cap. 11.

Plut. in Apoph.

Roderic. Sact. Hist. Part. 111.

Ramirus aiter.

* Non sabc la volpeia, con quicn trobeia.

Doctrinam nonnihil ad hunc finem pro-

Litteræ promotēda:

moue.] Iure monco. nam, vt Symmachus ait, scimus bonas artes honore nutriti, atque hoc specimen esse florentis.reip. vt disciplinarum professoribus præmia opulenta pendantur. Sed tamen vocolam, Nonnihil, de industria addidi: quia vt tollere eas noxiū, ita calidè nimis promouere. Iustinianus τὰς τυπωθεσίας ἀνέκαθεν ἐν ἐκάστῃ τῶν πόλεων διδόντασ σιτήσας τῆς ἐν αὐταῖς διδασκαλαῖς τῶν λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπισημῶν, ὑποθήκας τῶν ἐπαρχῶν ἐπέκολε. καὶ ἕτερος ἤδη ἐν ταῖς πόλεσι διδασκαλαῖων ἐχολαπότων ἀγροικία τῶν ἐν αὐταῖς κατεκράτησε: antiquitas constitutas in quoque opido annonas, professoribus bonarum artium dandas, de consilio Præfeti sui sustulit. atque ita frigentibus passim per oppida Scholis, rusticitas & barbaria occupauit inhabitantes. Mala hæc securis

Lib.1. epist. lxxiii.

Zonar in Anual.

Sed cum modo.

Malè, qui soluitur.

quam

quam Thrax Imperator iniecit: sed illi quoque occultè noxiij, qui effusè nimis promouerunt. Nam otium & molliem nullà re facilius aut honestius in animos irrepere quàm vià hac litterarum, omnino est fatendum. Atqui robur & virtus non sunt, vbi illa. Ut catuli ad venandum inepti, qui saltare & eiusmodi delicias docti: sic ad virilia exercitia parum apti, ciues nimis exculti. Franciscum regem Primum, & Leonem Decimum, qui auide litteras excitarunt, in calum tollimus. Si propositum spectamus, meritò, si finem & successum, ambigo. quia reuera alter Galliam suam, alter Italiam, cultiorem amœniorēque reddidit, sed vnà & molliorem. Quid bonæ spei reliquum, vbi etiam famina passim in libris & litteris? atqui eò ventum. Mihi Spartani illi probi, qui γράμματα μὴ ἐνεκα τῆς γείας ἐμάς θανον. ἢ δ' ἄλλη παιδεία, πρὸς τὸ ἀργεῖν καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονεῖν, καὶ νικᾶν μαχόμενον: Litteras ad vsum saltem discebant. reliqua omnis disciplina erat vt pulchrè parerent, vt labores perferrent, vt in pugnâ vincerent. Et à Principe meo in suis ciuibus id seruari, suadeam valdè. Non nimis, non omnes, studiis se applicent. sed Nobilitas tamen maximè: quia patres valere decet consilio, populo superuacanea est calliditas.

Malè qui nimis vulgant.

Virtus resoluitur.

Plutarch. in Lycurg.

Vsurpanda ad vsum.

Sallust. ad Cas.

Et in primis a Nobilibus.

POLITICORVM NOTÆ.

PAG. 73.
Difficile,
guberna-
re.

NULLVM animal morosius, nul-
lum maiori arte tractandum.]
Inde Liuium hoc effatum: Excellen-
tibus ingeniis citius defuerit ars,
quâ ciuem regant, quàm quâ ho-
stem superent.

Lib. II.

PAG. 76.
Viri cele-
bres & fa-
picotes in
domo
Principis,
decori.

Princeps sapiens, sapientium cōmercio.]
Cominans: Nullum maius indicium bonæ mentis
Princeps potest ostendere, quàm vt adiungat sibi
& familiariter vtatur viros virtute & famâ celebres.
Nam omnes statim iudicabunt eum talem esse,
quales ij qui apud illum. *Hoc sine vtile, non tantum*
in consilio, sed etiam in contubernio quosdam habere, in-
signi tranquillitate vitæ, nullis reip. negotiis permi-
xtos. Nam aliena hæc fama valdè ad tuam famam. Ita
Alexandro Callisthenem, Scipioni Panatium & Poly-
bium, Augusto Arcum & Athenodorum, aliis alios ad-
hæsisse scimus, priuatim magis ornamenta quàm publicè
adiumenta.

Capite
XXXIII.

Tac. IV.
Ann.

IN CAP.

SED quâ parabis? iudicij hâc res est.] *Imò* PAG. 78.
Sres etiam aliqua Industria. Nam iam ante præpara- A pueris
ri quidam possunt, vt fiant apti. Turcarum Princeps à quidam
pueritiâ instituit, pacis aut belli futuros ministros. & formandi
Germanorum proceres Alumnos quosdam (ita appellant) ad remp.
suo sumptu educant, in eundem vsum. Quid si imitetur
Princeps, & selecta quadam ingenia à teneris formari
curret ad res Ciuiles? laudem. Apud Macedones quid ser-
uatum, Q. Curtij verbis dicam. Mos erat Principibus Macedonũ
Macedonum, adultos liberos regibus tradere, ad ritus.
munia haud multum seruilibus ministeriis abhor-
rentia. Excubabant seruatis noctium vicibus pro-
ximi foribus eius ædis, in quâ rex acquiescebat. Ij
actos ab agasonibus equos, cum rex ascensurus es-
set, admouebant: comitabanturque & venantem,
& in præliis, omnibus artibus studiorum libera-
lium excultri. Præcipuus honos habebatur, quòd
licebat sedentibus vesci cum rege. Castigandi eos
verberibus, nullius potestas præter ipsum erat. Hæc
cohors, velut Seminarium Ducum Præfectorum-
que apud Macedonas fuit. hinc habuere posteri re-
ges, quorum stirpi post multas ætates Romani opes
ademerunt.

Lib. VIII.

OPTIMVM quemq. fidelissimum puta.] PAG. 79.
Rex Salomon (cuius scripta diuina humanaeque Salomo-
Sapientie plenissima, vti & Syrachite, vnice tibi com- nia scripta
mendo.) paucis verbis: Consilia impiorum fraudulen- planè di-
ta. Exclu- uina.

Proverb.
cap. XII.

F

ta. Exclu-

Decocto- res nō apti ad Cōsilia.

ta. Excludo autem ab hac probitate etiam eos, qui rem suam privatim malè gesserunt, conturbatores aut decocto- res. *Basilus Imp. ad filium.* Συμβέλοις δὲ χρὴ τοῖς καλῶς καὶ τῷ οἰκίῳ βελούτοις καὶ διοικήσασιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς κακῶς ἢ ἀβελίας τὰ ἑαυτῶν διοικήσασιν. ὁ γὰρ κακῶς καὶ τὰ οἰκία διατεθείς, ἔδ' ἔποτε καλῶς βελέει) περὶ τῶν ἀλλοθίων: Consiliariis vtere iis, qui rebus propriis benè consuluerunt, rectèque eas administrârunt, non autem qui per imprudentiam malè. Nam qui suis rebus malè prospexit, numquam ille bene consuluerit alienis.

Cap. XVIII.

Morū animorumque prouinciæ gnaros.]

Etiam lingua: si tamen sermo diuersus, in locis qui tibi pârrent. Nam isti qui per interpretem accipiunt omnia aut reddunt, nec tam grati nec tam idonei ad agendum, ac multa necessariò eos fallunt.

Consilia- rij lingua- rum petiti sint.

Non exteros temerè, non aduenas.]

Nota Princeps. nam hîc peccamus. Ut vulgò remedia quædam ab Afris aut Indis petita æstimamus: sic plerumque externa ingenia preferuntur internis. At non oportet. Primum, quia ab hac re turba. Indigenæ haudfacile concoquunt, in suâ rep. plus aliquid credi aut tribui alienis. Inde liuor, questus, & auersio quadam animorum. Secundo, quia rarò illi, morum, ingeniorum, & totius reip. periti. Plato autem breuiter & rectè dixit: Εἰδότες περὶ ἐκάστων ἢ συμβεβλή: Consilium eius est, qui rei cuiusque peritus. Quod idem alibi diffusius: περὶ πάντων μία ἀρχὴ τοῖς μέλλουσιν καλῶς βελέειν, εἰδέναι περὶ ἑ αὐτῶν ἢ βελί, ἢ ἀπαν- τοῖς ἀμαρτάνων ἀνάγκη: In omni re consulendi princi- pium, nosse id de quo consilium institutum: aut totâ

Pag. 83.

Consilia- rij exteri mali.

Turbant statum.

Imperiti eius sunt.

Alcib. 1.

In Phadre.

totâ viâ aberrare necessium est. Tertio, quia etiam si iis peritia, vix tamen affectus aut fides. Qui potest in alienam rempublicam: in quâ semper illud cogitent: Mihi istic nec feritur, nec metitur. Itaque ad commodum suum, aut arbitrium Principis, videbis pleraque ab iis refferri. Quarto & vltimo, quia usu compertum consilia externa ferè esse infauista. Alexander malè audire cœpit, cum Persas auduit: Romani labi, cum Gracos & exteros: noster Carolus Audax, (ne plura cumulem) cui ruinam suam nisi Campobacchio debet? Effatum hoc habe. Ut inquam domum vespillones veniunt, signum est funeris: sic reip. labentis, ad quam fulciendam adhibentur peregrini. Quod tamen ita intellego, si multi. nam vt vnus aut alter interdum, fide aut ingenio valdè cognitus, haud pertinaciter damnem.

Non an- at- cum ant- curant.

Plant. Epi- dic.

Infelices sunt.

Ruit ref- publica, quâ ij su- stinent.

Item Senes.] Qui tales non armis magis, quam

Epist. iv.

moribus. Nam in quibusdam, vt ait Seneca, non pueritia, sed, quod est grauius, puerilitas remanet.

Senes à moribus quoq. æsti- mandi.

Consilia senum, hastas iuuenum esse.]

Pindari dictum est, vt i Plutarchi Lycurgo videbis. cui hoc Aristotelæum velut interpretamentum adde: ἢ μὲν δού- ναμιν ἐν νεωτέροις, ἢ δὲ. φρόνησις ἐν ὑποβουτέροις ἐστὶ: Vires in iuuenibus, Prudentia est in senibus. Iuuenes autem non solum à consiliis, sed omnino à rep. amouendi, causâ duplici. Primum, quia Temeritas & calor in iis. At qui cum ad gubernacula reip. temerarij atque audaces homines accedunt, maxima ac miserima naufragia fiunt. Deinde, quia non cadit in etatem eam Aucto- ritas: quæ tamen ad iubendum suadendumque plurimum valet. Opinio saepe de aliquo, plebem magis mouet, quam

VII. Polit. cap. IX.

Iuuenes inepti ad remp.

Cic. De Senect.

Causâ vnâ:

Causâ al- terâ.

Soloneo omnino arcuit.

res aut ratio ipsa. Solon igitur iure vetuit τὸν σφόδρα τίον μῆτε ἀρχεῖν, μῆτε ἐμβεδεῖν, εἰ καὶ ἀεὶ σα δοκοῖσι γυνῆσι ἀρχεῖν: valdè iuuenem neque magistratum gerere, neque consulere, etiamsi optimè à mente constitutus esse videretur. Rei etiam Romanæ grande olim fulcrum, Annariae leges: quas malè amissas bonus sapiensque Princeps reuocabit.

Annales leges vtilissimæ.

Felices vix sapiunt.

Fortunâ variâ exercitos.] Nam qui adfiduè in rebus prosperis & letis, quid sapiat? Non temerè aduersa casuum reputat, quem Fortuna nunquam decepit. At qui aliam eam expertus est, magis ille ad Modestiam factus & Cautionem, præcipuas Prudentiæ partes. Pindarus rectè:

Liu. xxx.

Magis qui aliquando afficti.

ὁ πονήσας δὲ νόσῳ

καὶ ἐπομάθειαν φέρει:

-Qui mente laborauit, Prudentiam inde aufert.

Principes tales, optimi.

Carolus v. Sapiens.

Ludouicus xi. callidus.

Emanuel cautus.

Tacitus item de Caratæaco, Quem multa ambigua, multa prospera extulerant, vt ceteros Britannorum Imperatores præmineret. Annibal de se, ad Antiochum: Hæc suadeo: qui vt non omnis peritissimus sum belli, cum Romanis certè bellare bonis malisque meis didici. Nec solùm Consiliarij, sed ipsi Principes optimi & prudentissimi, qui aliquando in aduersâ sorte. Carolus v. Galliarum rex mirâ sapientiâ fuit, atque adeò cognomen id etiam tulit: sed quem Fortuna à teneris annis magis iactauit? Patrem suum Iohannem capi abduci- que vidit, & regnum penè totum occupari ab Anglis. Ludouicus XI. planè callidus. sed ille quoque nonne per annos sex à patre & patriâ profugus, apud Philippum Ducem Burgundia egit, velut exsul? Emanuel Allobrogum nuper Princeps,

Ann. xii.

Liu. xxxv.

Princeps, in eadem hac classe. Verissimum igitur Græcorum verbum: * Εξ ὧν ἴπαδες, ἴμαδες: & Miseria Prudentiæ bona mater.

* A quibus Iustus, ab his doctus.

Quod satis sit, acutos.] Profecto mali & inepti, qui nimis. Disputare & sermocinari magis, quam suadere possunt: & tempus saepe terunt, milium, quod dicitur, terebrando. Tu scito, caput omne consilij esse non in acumine aut sermonum rationumque copiâ, sed in directâ quâdam iudicij normâ. Ea autem plerumque his aciculis abest. Machiauellum vide. quid eo acutius? at parum bonus aut felix ille Casari Borgiæ Consiliarius, quid quid excuset se & fatum accuset. Vide Clementem VII. Pontificem. miram ei ingenij vim omnes tribuunt: sed in actionibus consilijque quàm infelix, Roma scit & nunc etiam dolet. In populis ipsis hoc notabis. Quis nescit Athenienses ante Spartanos, Florentinos ante Venetos, ingenio & acrimoniâ fuisse? melius tamen constantiusque hos temp. suam direxisse omnes videmus. Causse huius rei tres. Prima, quam in Textu libani. quod velocia ista ingenia semper mouent aliquid, & nec quæta, quæta simunt. Altera, quod in multiplici inuentione & rationum copiâ plerumque natant, & agrè expediunt aliquid cui insistant. Tertia, quod ea sibi proponunt quæ non sunt, non erunt, & mentem consiliaque aduersarij æstimant à subtili sua mente. Atqui ille saepe stipes. nec quidquam tutius (obiter moneo) quàm de consilijs eius, ex ipsius indole moribusque iudicare, aut eorum qui apud illum magni. Sed aliquis hic querat. Quid ergo? subtiles quoniâ damnas, etiâ mne litteratos? Haud prorsus. ego verò libenter eos in Consilium admitto, sed qui non sint hoc tantum. Nam qui solâ & nudâ istâ cognitione litterarum se iactant, valdè repello.

Nimis ingeniosi, mali suafores.

Exempla.

Rationes item tres.

An litterati apti ad Consiliat

Per se, non nimis.

Constantius Imperator Constantini. E me quidem iudice, valde hic peccauit: qui, vt ait Zonaras, μηδ' ενα τη γερουσια συνεταξε, ος παιδειας μη μετείληχεν, εδ' ε ησκητο προς το λεγην, κ' ηδ' ει γραφειν εμμετρος τε & ωελ' ας: nemine in Senatum allēgit, nisi eruditum, qui que se ad dicendum exercuisset, & sciret scribere vinctâ oratione & solutâ. Nimis tribuit nostro generi: nec vel doctissimi semper ad remp. apti. Necessum est adsint alia illa dotes, de quibus in hoc Capite monemus. Quas si adferunt: ô magnos tunc, & Principi optandos! Nam desiderabilis eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximie reddit ornatam. Ibi prudens inuenit, vnde sapientior fiat: ibi bellator reperit, vnde animi virtute roboretur: inde Princeps accipit, quemadmodum populos sub æqualitate componat. Nec aliqua in mundo potest esse fortuna, quam litterarum non augeat gloriosa notitia. De his talibus ipsa Sapientia loquitur: Ego Sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus.

Benè, si dotibus aliis mixti.

Laudatio vera doctrinæ.

In Constant.

Proverb. VIII.

IN CAP. V.

PAG. 31.

An Sacerdotes in Consiliis?

CONSILIORVM gubernaculum, Lex diuina.] Apparet ergo meritò consiliis interesse debere viros Sacros religiososque: id est, legis eius peritos. Tamen alij abnuunt, & indecoram atque inutilem censent hanc mixturâ. Nicephorus Gregoras inter hos videtur. Ου γδ, inquit, θεωρία πνευματική καὶ πράξις πολιτική, ὡς τὰ πολλὰ, συνείναι πρέπει. Non enim Spiritalis contemplatio, & Ciuilis administratio, vt plurimum, inter se iunguntur. Et Synesius Cyrenensis Episcopus multo apertius: Πολιτικὴν ἀρετὴν ἐκφοσὴν σὺνάπτειν, τὸ κλῶθειν

Hist. III.

Epistolâ LXVII. totâ.

ἐστὶ τὰ

ἐστὶ τὰ ἀσύγκλωσα: Ciuilem virtutem iungere cum sacerdotio velle, est miscere omnino non miscenda. Ac plura & diffusè in eam rem ibi scribit. Quid ergo nos? cum venia sic censemus. Interesse eos posse, imò & debere: sed rarerer tunc videlicet, cum de rebus planè seriis grauib'que agitur, & quæ tangunt vniuersum statum. Nam tunc sanè quidni audiantur? siue vt robur & auctoritatem bonæ sententiæ adferant, siue vt reprimant coërceantque in aliam ruentes. Nam quanquam illi rerum Ciuiliū propriè non periti: tamen sæpe etiam in istis saluberrimè consulunt, & Syrachides non falsò scripsit: Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso. At semper tamen eos & adsiuè, etiam rebus consiliisque minoribus adhiberi non probern: nec id mihi aut ex illorum videatur, aut publico vsu. Distincti videlicet terrenis curis, caelestia illa deserent, nec terrena ipsa (quippe aliud illorum munus) satis commodè aut decorè administrabunt.

Interdum vultiter esse.

Eccles. cap. XXXVII.

Viri sancti supra Prudentes sæpe sapiunt.

Libertatem secundò.] Magnum in Consilio atque vtile munus, vt libera ei lingua. Soloni olim re- Etè: Συμβάδου μὴ τὰ ἡδίστα, ἀλλὰ τὰ κάλλιστα: Confule non quæ suauissima, sed quæ optima sint. Sic oportet. nam rara hæc nimis in Aulis Principum virtus: & vis scire cuius rei inopiâ laborant magna fastigia? quid omnia possidentibus desit? ille qui verum dicat. Certamen plerumque adulationis est: & dant se non magno alicui solum, sed his qui magni apud magnum. Placentini aut Laudenses ferè hoc totum genus, pauci Veronenses. Inter hos tu esto: & scito liberè te semper cum Rege loqui posse, sed non de Rege. Cum modestiâ tamen: ad

PAG. 32.

Liberi & veraces consiliarij esse debent.

Sen. VI. De Benef. cap. XXX.

Rara ea virtus.

Adulatio regnat.

Temperanda tamen libertas.

men : ad quam Hephæstion ille tibi præt ait apud Curtium: Libertatis quoque in admonendo (Alexandrum) non alius ius habebat : quod tamen ita vsurpabat, vt magis à rege permissum , quàm vindicatum ab eo videretur.

Mutatio in consiliiis turpis.

Tertiò Constantiam.] Turpis enim & fœda illa vacillatio sententiarum mutantium, & certum signum non certæ mentis. Idque cum singulis Consiliariis, tum magis Consiliis, vitandum. ne audiant illud, quod Carolus V. Imp. facetè conuicere in Germanorum conuentus solet. quos assimilabat viperis : quia (aiebat) vt ista matres suas tollunt, sic illorum posteriora decreta, priora.

Caroli v. iocus.

Fas ali- quando mutare consilii.

At non Rigorem.] Consilia enim ad euentus & tempora accommodanda & sæpe inflectenda sunt: atque, vt Plato ait, χρὴ ὡσαύτῃ ἐν πλώσῃ κίβων, πρὸς τὰ πεπρωκότα τίθεσθαι τὰ αὐτῆς πράγματα, ὅπῃ ὁ λόγος ἐρεῖ βελτίον ἢ ἔχῃν, ἀλλὰ μὴ προσπλάισσαι τὰς, καὶ ὡσαύτῃ παιδας, ἐχομένους τῆς πληγῆς, ἐν τῷ βοᾷ διαξίβειν : oportet, tanquam in talorum iactu, ad id quod ceciderit res suas aptare, quocumque modo ratio id optimum esse dixerit. non autem, quasi pueros, ipsos quoque cadentes, firmiter eam rem tenere in quam impegeris, & clamando quiritandoque tempus consumere. Consilia ergo noua pro rebus nouis, aut vbi priora improspera.

De Rep. lib. x.

Sed cum causâ.

PAG. 31.

Reges leniter regendi.

Arte enim & flexu quodam opus sæpe.] Seneca appositè: Huc illuc frænis leniter motis fluctendus est animus, paucis sui rector optimus. Plerique enim rectorum rectorum alio egent, et si palam habere eum spernunt. Callisthenes hic offendit, qui præter monita magni

v. De Benef. cap. xxv.

Callisthenes præfractus.

Lib. III. De reb. Alex.

magni sui Doctoris, nimis apud Alexandrum abscessus & asper. Quæ debebat dicebat, sed non quomodo debebat. Arriani causa sententiæ ego accedo : καὶ τῶν ἐγὼ ὅσα ἐς ἕλκειν τῷ Ἀλεξάνδρῳ, καὶ ἐς σκαιότητα τῷ Καλλιθένῳ φέρονται, ἐδὲν ἐδάμῃ ἑπαυῶ ἀλλὰ τὸ κατ' αὐτὸν γε κοσμίως τίθεσθαι ἔξαρκεῖν φησὶ, αὐξοῦντα (ὡς αὐτὸν) τὰ βασιλείας πράγματα, ὅτῳ περὶ ξυνοίῃ ἐν ἀπηνείωσει. ἐκὲν ἀπεικόντως δὲ ἀπεχθείας ἡρώδῃ Ἀλεξάνδρῳ Καλλιθέην τίθειμαι, ἐπὶ τῇ ἀκαίρῳ τε παρρησίᾳ, καὶ ὑπερόγκῳ ἀβελτηρίᾳ: Ego verò nihil eorum, quæ vel ad Alexandri iniuriam, vel ad Callisthenis morositatem pertinent, laudauerim. Sed illud aio & statuo, sufficere vt seipsum modestè habeat geratque, & Regis, quoad fieri potest, negotia promoueat is, quicumque adesse & seruire illi in animum semel induxit. Nec immeritò grauem fuisse Alexandro Callisthenem, tum ob intempestiuam libertatem, tum ob superbam stultitiam.

Quoties necessitas ingrueret, prudenter moderans.] Praclarum huius Pisonis exemplum, atque omnino imitandum. Plato ad Dionis Propinquos: ταυτοῦ δὲ καὶ ὡς ἐπὶ πόλεως αὐτῆς διαμοιόμενον χρὴ ζῆν τὸν ἐμπερονα. λέγειν μὲν, εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι, εἰ μέλλοι μὴτε μεταίως ἔρεῖν, μὴτε ὑποθανεῖσθαι λέγειν: Hoc eodem animo erga patriam suam affectum, viuere prudentem virum oportet. Dicere quidem, siquid non rectè administrari ei videatur: sed eâ lege, si futurum putet vt neque frustrâ dicat, neque dicendo vitæ periculum incurrat. Quod tamen ita verum, nisi rex aut regnum periclitetur. Nam tunc nullum discrimen bonum consiliarium teneat, quin clamet.

Regibus non frustra obnitendum.

Epist. VII.

Quinto Silentium.] Omnino seruandum in Consilio.

Epist. I. 5. 09 211 2 211 211

Consiliarij
taciti sag-
to.

Consilio, quod vim habere vis aut usum. Et seruandum etiam tuâ consulentis causâ. quia arduum nimis est, meruisse Principis secretum, vbi siquid cognoscitur, prodi vel ab alio formidatur. Alexander cum arcanas quasdam litteras Hephæstioni legisset, detrahetum annulum ori eius admouit. quisque sibi id factum putet, & simul in Consilium lectus est, os sibi clausum à Principe signatumque. Persas cogita: apud quos, ait Ammianus, nemo consiliorum est conscius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos Silentij quoque colitur numen. Etiam Romanos. quorum Cæcilia, in tanto numero Senatorum, silentio sic vndique clausa, ut non dicam vnum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Notabile illud de Eumene rege: qui cum Romanam venisset, & regem Persen in Senatu accusasset, ac de toto bello cum patribus deliberasset: in præsentia nihil, præterquam fuisse in Curiâ regem, scire quicquam potuit. bello denique perfecto, quæque dicta ab rege, quæque responsa essent, emanauere. Mira & diuturna silentij fides.

Cassiod.
VIII. Var.
ep. x.

Lib. XXI.

Valer. II.
cap. II.

Liui. XLII.

IN CAP. VI.

PAG. 34.

Diffidia in
Consiliis
mala.

Ad limen
Curia: po-
aenda.

DISCORDIA inter consuasores.] *Perniciosa semper, non aliter quam si remiges & nauis a digladiantur in vnâ aliquâ nauis. Tacitus notat: Iulius Classicianus Suetonio discors, bonum publicum priuatis similitudinibus impediabat. Et semper ita euenit, vbi inter collegas emulationes. Quid remedium? ut aut ponantur ea, aut certe seponantur. Aristidis exemplo: qui Themistocli valde aduersus, cum tamen vnâ in legatio-*

Annal.
XIV.

in legationem missi essent, & ad portam Urbis venissent: Vixne ô Themistocle, inquit, inimicitias paullisper hîc deponamus, recepturi eas cum redierimus? Sciebat scilicet rem communem, sine communiōe animorum, numquam recte administrari.

Cic. pro
Quinct.

Polit. VII.
cap. X.

Auaritia, siue rei suæ studium.] Ab pestis! *Nullum enim est officium tam sanctum atque sollemne, quod non auaritia comminuere ac violare soleat. Cauenda illa, & omnes ad eam causæ. Ideò prouide illi populi: quibus legem fuisse Aristoteles ait, ut qui agros limitaneos hostibus haberent, non admitterentur ad Consilia belli gerendi, quasi ob priuatæ rei aspectum suadere minus commodè possent. Nec Principi remedium hîc aliud, quam ut ne naturâ tales eligat: & item ut prolixè cum electis agat, atque omnia à se expectent.*

Auaritia
arcenda.

Lex Thebanis, quæ vetuit.] Videntur remouendi à reipub. administratione mercatores, causâ non vnâ. Primum, quia consuetudine & inclinatione auaritia: ideoque facile publicam rem, in suam vertant. Secundo, quia parum magnanimi aut splendidi: atque, ut Aristotelis verba usurpem, ἀφύπνους τῶν ἰσθμῶν, ἢ τῶν ἀπορῶν ὑπερβάρους: parum generosa hæc ratio vitæ, & virtuti aduersa. Tertiò denique, quia in publicâ personâ Auctoritatem id minuit: & ut Liuius ait, quæstus omnis indecorus Patribus est visus. Ab hac sententiâ fateor me stare, præsertim in Regno: Vbi tamen aut rara nobilitas, aut plerique honestiorum amplexantur id genus vitæ: non nimis eos repellam. & scio Venetos, Florentinos, Germanos, Batavos sic vsitasse, haud magno suo malo. Quintus etiam olim

Mercatores
nō apti
ad Consilia.

Causæ.

VII. Polit.
cap. IX.

Lib. XXI.

Interdum
tamen ad-
mittendi.

etiam olim dignitatem mercaturæ fuisse, *Plutarchus* In Solone.
tradidit: ut, quæ commoda ex regionibus barbaris
afferret, amicitias cum dynastis conciliaret, & ad
multarum rerum peritiam conferret. *Nota Prin-*
ceps. & hoc genere hominum cum fructu saepe utere, siue
ad explorandum, siue ad ingressum & aditum aliquem
apud longinquos & ignotos faciendum. Nonne hoc *Lusi-*
tanis regibus limen ad Orientis regna & primus gradus?

Vfus eorū
Principi.

IN CAP. VII.

PAG. 89.

Præfiden-
tes, noxij.

Cum me-
tu confu-
lendum.

FIDUCIA.] Noxia valde in consiliis, quia suas
alienasque vires parum librat, & euentus omnes
aptat ad sua vota. Principes eadem saepe fallit. qui natu-
râ magni, libenter audiunt hos magnanimos, & spem
magis ipsam, quam spei causam intuentur. *Arcenda,*
videndumque semper ne illud audiamus: ἄριστον ἐσοφάχθαι,
δέρειν: Priusquam occideris, excorias. *Polybij sanum*
hæc dogma, iubentis: μηδέποτε βελεύεσθαι περὶ τῆς μέλλουσας, ὡς
ἤδη γεγρονόσας, μηδὲ κοροατελπίζειν βεβαγομένους ὑπὲρ ὧν ἀκμὴν
ἔνδεχόμενον ἐστὶν ἄλλως γυρεύεσθαι, νέμειν δὲ μερίδα τῆς παρεσθούσας
πανταχῆ μὲν ἀνδράπεις ὄντες, μέλιστα δ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς:
Numquam de futuris rebus, tamquam iam factis,
deliberare; neque præfidere constanter in iis quæ
aliter euenire nata sunt: sed partem aliquam inopi-
nato euentui relinquere, cum vbique homines si-
mus, maximè verò in rebus bellicis.

Li. xxii.

Ad 19.
Græcor.

Lib. ii.

Imperiti
plerique
stolidi.

Cum sapientiâ non commiscetur.] Non
hercules, cum sit Imperitiæ ipsa proles. *Thucydides:* Αυσ-
θία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ δεινὸν φέρε: Inscitia Fiduciam,
Prudentia Cunctationem gignit. *siue ut Hieronymus*
transstulit:

Lib. ii.

Epist. ad
Eugr.

Li. xxxv.

Ibid.

transstulit: Imperitiâ Contidentiam, Eruditio Ti-
morem creat. *(Cui apud reges Adulatio etiam saepe mi-*
xta: dum auribus illorum seruiunt, & tam magnos vali-
dōsque eos faciunt, quàm videri volunt. Talis Minio ille
apud Antiochum: qui ignarus omnium externorum,
viresque æstimans regis ex rebus in Asiâ Syriâque
gestis, temere eum impulit ad Romanum bellum. *Accessit*
eiusdem ingenij nescio quis Alexander Acarnan, qui tan-
quam non vtrum bellandum necne esset, consule-
retur, sed vbi & quâ ratione bellum gereretur, vi-
ctoriam se haud dubiam animo proponere affir-
mabat. *O pestilens genus, præsertim vbi Princeps ipse*
ad typhum & fastum inclinat!

Aut adu-
latores.

Consilia calida & audacia.] *Quæ tamen*

haud semper improba, ne erres. In communi quidem ad-
ministracione rerum valde damnanda: at in nouo aliquo
aut subito discrimine, vtiliter & necessariò saepe adhi-
benda. Doct̃or noster regulam hanc suggerit: Cuncta-
tione non opus, vbi perniciosior sit quies quàm te-
meritas. Imo ab eodem discēs: Inter ancipitia, deterri-
imum esse, media sequi. Obserua. quia plerique hæc pec-
cant, & in rebus afflictis, vt idem loquitur, nec prouid-
ent fati, nec audent.

Quando
& quare-
nus consi-
lia subita
aut fortia,
vtilia?

Rebus ex-
tremis,
media
spernenda.

EGO hic sisto Lector, & sunt mihi causæ.
*Alias, ut spero, perficiam: si non, tu per
 te hæc talia enota & adiunge. nam specimen
 hic & exemplum vides. Sed Textum no-
 strum imprimis scrutare. nam, ut ille inquit,
 leuium metallorum fructus in summo est:
 illa opulentissima sunt, quorum in alto latet
 vena, assidue plenius responsura fodienti.*

*Sen. epist.
 XXIII.*

FINIS.

PRIVILEGII CÆSAREI SVMMA.

MAXIMILIANI II. Romanorum Imperatoris semper Augusti, publico edicto cautum & sanctum est, ne quis cuiuscunq. status, gradus, ordinis, aut conditionis fuerit, quacunq. sacri Romani Imperij & ditionis eius fias patent, quæcunq. probatorum auctorum opera, quæ quot vel hætenus nondum impressa, vel ab alijs quidẽ impressa, nouis autem deinceps scholijs, annotationibus aut commentarijs aucta & illustrata, Christophorus Plantinus ciuis & typographus Antuerpiensis primus typis proceriderit, intra proximum sexennium à prima cuiusq. operis aut voluminis editione, villo pacto eiusdem vel diuersi characteris forma excudat, aut excusa ab alijs, intra eiusdẽ Maximiliani & Imperij fines vendenda importet, seu quouis modo distrahat manifeste vel occulte, sub pœna decem Marcharum auri puri: quarum dimidia fisco Imperiali fraudis vindici, residua verò pars prænominato Plantino cedat, præter librorum ad imitationem impressorum amissionem: quos idem Plantinus vbicunq. locorum nactus fuerit, per se, vel suos, adiumento Magistratus loci, vel citra, propria auctoritate sibi vindicare, inque suam potestatem redigere poterit. In cuius rei fidem ipsi Edicto manu subscripsit, & sigillum apponi iussit Cæsarea Maiestas. Datum in ciuitate Viennæ Austriæ, die vigesima prima mensis Februarij, anno Domini M. D. LXXV.

Subsig.

Maximilianus,

Ad mandatum sacræ
 Cæs. M. proprium

Haller.

PRIVILEGIUM GALLIARVM REGIS.

CAVTVM HENRICI III. Galliarum Regis Privilegio, ne quis in omnẽ eius regno libros totos, aut in parte, quoscunq. Christophorus Plantinus aut nonos excuderit, aut veteres, sed correctos siue illustratos, aut adnotatos, eosce iterum excudat, excudi faciat, aut excusos vendat. idq. intra sexennium à cuiusq. libri editione. Id autem hoc sine, ut ne idem Plantinus, laborum suorum, sumptuumq. meritissimo fructu priuetur, cogaturq. tandem intermittere aut omittere laudabile suum munus, cum detrimento rei pub. litterariæ, & doctorum. Quæ contra fecerit, sciat paratam librorum confiscationem, aliaq. pœnas siue multas, quæ Regis Edictis continentur. Cum lege tamen, ne ydem libri quicquam contineant, quod vel Religioni Catholica Apostolica Romana, vel huius Regni Statui aduersetur. Atque huius Edicti exemplar cum fronti aut calci cuiusq. operis apponetur, nullus typographorum siue bibliopolarum ullam ignorantiã causam prætextet. Datum Fontibellaqua, quinta Augusti M. D. LXXXII.

Signas.

Per Regem

De Neuville.